

ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ :

ΑΝΤΡΕΑ ΖΕΒΓΑ : Προλεταριακή Δογοτεχνία : (Μιά μεγάλη έρευνα, κ' ένα άρθρο του Ανρί Μπαρμπύς.)

ΠΕΤΡΟΥ ΠΗΚΡΟΥ : Ταλέντο! (Προλεταριακή νουβέλλα).

Α. Ζ. : Ζάκ Λόντον (Γύρ' άπ' τή Ζωή και τό έργο του).

ΖΑΚ ΛΟΝΤΟΝ : «Ο Νόμος τής Ζωής» (νουβέλλα).

W. ASSMUS : «Ο Δικηγόρος τής φιλοσοφίας τής ένόρασης. (Ο Μπέργκσον και ή κριτική του 'Ιντελεκτουαλισμού. Μετ. Δ. Σ.)

ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ : «Θρήνος τής Πόλης» και ή γένεσή του (Ιστορικά σημειώματα—Απάντηση σε άντικριτική).

ΓΙΩΡΓΗ ΑΔΑΜ : «Τό παράπονο του Κάιν» (ποίημα).

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ : Κριτικά Σημειώματα : «Η Κομμούνια τής Θεσσαλονίκης» του Γ. Κορδάτου, Π. Η.—«Άγνή Σάντα» του Α. Άργη, Π. Τ.—Γράμματα στη «Νέα Έπιθέωρηση».—Έπίλογοι.—Νέα από παντού.—Βιβλιογρ. Δελτίο.—Άλληλογραφία κλπ.

ΑΡ. 11

ΝΟΕΜΒΡΗΣ 1928

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΤΟ ΦΥΛΛΟ ΔΡ. 5

ΑΘΗΝΑ

“ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ & ΤΕΧΝΗΣ

Γράμματα, έμβάσματα κι ό,τι άφορά τώ περιοδικό, στη δ/ση: Ταχυδρ. Κιβώτιο 255, Αθήνα.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΑΓΓ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

Συνδρομές: Έσωτερ. χρονιάτικη Δρ. 50.—Έξώμ. 25. Έξωτερ. Σελ. 6. Άμερ. δ. 2.

“REVUE NOUVELLE,,

MENSUELLE, CRITIQUE & LITTÉRAIRE

Tout ce qui concerne la redaction doit être adressé à “NEA EPITHÉORISSI,, Boîte P. 255, Athènes.

Διαφημίσεις: Η σελίδα Δρ. 600. Μισή και τέταρτο ανάλογως. Ό στίχος Δρ. 5.

SOMMAIRE

- LE GRAND ANNIVERSAIRE
- ANDRÉAS ZEVGAS: Littérature Proletarienne? (Une grande Enquête—Un article de H. Barbusse).
- PIERRE PICROS: «Talent!». (Nouvelle Proletarienne).
- A. Z.: Jack London. (Autour de sa vie et son œuvre).
- JACK LONDON: «La loi de la Vie» (Nouvelle).
- W. ASSMUS: L' avocat de la Philosophie de l' Intuition. (Bergson et sa critique de l' Intellectualisme. Trad. Th. S.)
- JEAN CORDATOS: La «Complainte» de Constantinople et son origine. (Notes Historiques—Réponse à une contre-critique).
- GEORGES ADAM: «La Complainte de Kaïn» (poème).

CHRONIQUE MENSUELLE: La Critique des Livres: «La Commune de Salonique—1342-1349» de J. Cordatos, par P. P.—«Agni Santa» de A. Argis par P. T.—LETTRES à «Néa Epithéorissi»—Épilogues—De Partout—Mém. Bibliographique etc.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΜΑΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ:

- Για τήν ΑΜΕΡΙΚΗ ό Γιάννης Θύμιος, 101, W. 38th St. NEW-YORK (City).
- „ ΑΙΓΥΠΤΟ τώ Βιβλιοπωλείο “Γράμματα,, B. P. 1146 ALEXANDRIE
- „ ΚΥΠΡΟ ό Ίάκωβος Νικολάου, B. P. 198. NICOSIE — (CHYPRE)

MONDE

Εβδομαδιαίο ειδησεογραφικό, φιλο-λογολογικό, καλλιτεχνικό, έπιστημονικό, οικονομολογικό και κοινωνιολογικό περιοδικό.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΡΙΚΗ Δολ. 2 1)2 (Δρχ. 195). HENRI BARBUSSE „ ΕΞΆΜΗΝΗ „ 1 1)2 „ 115).

Πλήρεις σειρές (άπό τώ Ιου φύλλου μέχρι τώ τελευταίω 23ου), βρίσκονται σέ μᾶς και στέλνονται, έλεύθερες ταχυδρομικών, άντι Δρχ. 110.—

Τώ τελευταίω φύλλο πουλιέται στώ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ Δρ. 5

ΣΕ 16 ΜΕΓΑΛΕΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Στώ Σοσιαλιστικό Βιβλιοπωλείο όλες οι νεώτερες κοινωνιολογικές και λογοτεχνικές έκδόσεις

Γράμματα κ' έπιταγές: Όδός Αθηνάς 129.

— NOΕΜΒΡΗΣ 1928 — Αρ. 11

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΚΑΠΤ. ΣΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: “ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,, ΤΑΧ. ΚΙΒ. 255. —

ΕΤΙΜΕΑΝΤΗΣ ΤΗΣ ΥΑΗΣ: ΑΝΤΡΕΑΣ ΖΕΒΓΑΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Κλείσαν τά έντεκα. Έντεκα όλόκληρα χρόνια, άπό τώ κοσμοϊστορικό εκείνω γεγονός πώ όμοιο μ' αυτό ούτε έζησε ούτε είδε πώ πριν ή άνθρωπότητα: άπ' τώ ματωμένο Όχτώβρη τώ Δέκα Έφτά, τόν Όχτώβρη πώ τράνταξε συθέμελα τήν Οικουμένη. ...Άπό τότες πώ άφάρτηκε όριστικά τώ πτώμα τώ τσαρισμού, άπό τότες πώ ή μπουρζουαζία ξεράσε τή βρωμερή ψυχή της, άπό τότες πώ ό σοσιαλ-προδότες ρίχτηκαν στήν κοπροδόχο τής Ιστορίας γιά νά άποτελειώσουν τή σήψη τους: άπ' τόν Όχτώβρη πώ ή Έργατιά κ' ή Άργοτιά στή Ρωσία πήραν σιά χέρια τους τήν πολιτική έξουσία.

Άπ' τή μέρα πώ ό καταπιεζόμενοι όλόκληρου τώ κόσμου άπόχτησαν μι ά δική τους Πατρίδα. Και θά είταν ή πώ άσυζώρητη παράλειψη άπό μέρος τώ κάθε έκμεταλλούμενου διανοού-μενου, τώ κάθε καταπιεζόμενου τεχνίτη, ή λησιμονία τής μεγάλης αύτης έπετειου.

Πώς και σέ ποιό μέτρο συντέλεσαν οι διανοούμενοι στώ άνείπωτο αυτό μεγαλούργημα τής Ιστορίας;

Πώς και σέ ποιό μέτρο συνέλεξε ό Όχτώβρης στώ ξεσκλάβωμα τών διανοούμενων; Νά τά δυό ρωτήματα πώ θέτει σήμερα σ' όλους μας ή μεγάλη Έπέτειος.

Μά οι διανοούμενοι γενικά δέν άποτελούν μι ξεχωριστή κοινωνική τάξη. Η έκμεταλλεύ-τρα τάξη έχει τούς δικούς της, ή τάξη μας έχει τούς δικούς της κ' αύτή.

Κ' είναι τόσο άλήθεια πώς εκμεταλλεύόμενοι διανοούμενοι πληρίσασαν, ποιός λίγο ποιός πολύ, τήν άνιστόρητη Μπόρα, τόσο άλήθεια πώς άλλοι τους πνίγηκαν ήθικά και διανοητικά στώ ξεσπασμά της κ' και πριν άπ' αυτό, όσο είναι άλήθεια, κ' άληθινοί κ' άδάφαιστοι, ό άναφάρτοι τίτλοι τιμής τών διανοούμενων εκείνων πώ γυλουρήθηκαν μέσα στίς επαναστατικές παραδόσεις, πώ έξησαν τώ άγώνα τής μάζας, και πώ πτωχοί και τιμημένοι στώ τέλος έγιναν οι Τυρταίοι τής Έξόρμησης, οι Όμηροι τής μεγαλόπνοης Έποποιίας, οι συνεργάτες τώ Αυρωμού.

Άλλοι τους έπσαν στήν προκάλυψη τώ ταξικού πολέμου. Φυλακές και κάτεργα τής Σιβηρίας, φθισιατρεία, και έξορίες και μπουδρούμια τής Όχράνας τροφοδότησαν τώ ήρωικό μαρτυρολόγιο τώ μαχόμενου προλεταριάτου.

Τών μαρτύρων αύτών: αιώνια άς μένει ανάμεσά μας ή μνήμη τους!

Άλλοι έζησαν τήν πολυπόθητη Νίκη.

Κι' ακατάβλητοι ως τώ τέλος, άγωνίζονται έντεκα χρόνια, τώρα, τόν άγώνα τής έπικράτησης, τόν άγώνα γιά τήν παγκόσμια έξέγερση, καθώς και τήν άφάνταστη προσπάθεια τής σοσιαλιστικής Άνοικοδόμησης.

Τιμή και δόξα στώς πρωτοπόρους μας!

Ό Όχτώβρης γιά τούς διανοούμενους:

Όύτε πολύ ούτε λίγο, ό,τι και γιά όλες τις σκλαβωμένες μάζες.

Σπάζοντας τόν οικονομικό ζυγό, ό Όχτώβρης τσάκισε ταυτόχρονα και τά βαρεία δεσμά τής σκέψης. Ό Όχτώβρης πώ έθαψε τόν Τύραννο, ό Όχτώβρης λύτρωσε τώ Διανοούμενο.

Ν' άπαριθμούσαμε όλες τις οικονομικές, επαγγελματικές, πνευματικές καταχτήσεις τών διανοούμενων στή Σοβιετική Ρωσία, θά χρειαζότανε όχι ένα τεύχος μά τόμοι όλόκληροι τώ περιοδικού μας.

Νά δίναμε έστα και μι ά συνοπτική μονοκοτυλιά τής τεράστιας ανάπτυξης στώ επίπεδο τής κοινωνικής Τέχνης, τής Έπιστήμης, τής Έρευνας κάτω άπό τήν αιγίδα και τήν προστασία τώ Προλεταριακού Κράτους, θά είτανε σά να άναυπώναμε όλα τά περασμένα φύλλα τής «Νέας Έπιθεώρησης». Και δέ θά είτανε άρεκέτ άζορη ή είκόνα, άρεκέτ άρτιος ό άπολογισμός.

Έκπρόσωποι κ' έκδηλωτές τής προοδεμένης και πραγματικά προοδευτικής μερίδας τών διανοούμενων τής χώρας μας, οι εργάτες και συνεργάτες τής «Νέας Έπιθεώρησης» εξακολουθώντας τόν άγώνα, φανερό και υπέρολαιπρο στόν ήλιο τής μαρξιστικής διδασκαλίας, και ακολουθώντας τώ δρόμο τώ Μεγάλω Προτεργάτη τώ Αυρωμού, πώ είπε στόν Έργάτη: «... Η Τέχνη άνήκει στώ λαό. Η Τέχνη πρέπει ν' άπλώνει τις πώ βαθειές ρίζες της μέσα στίς μεγάλες μάζες. Οι εργάτες πρέπει να λωίσουν και να τήν αγαπήσουν. Πρέπει ή Τέχνη να τούς ένώνει όλους και ν' άνυψάνει τώ αισθημά τους, τή σκέψη τους και τή θέλησή τους. Οι τεχνίτες πρέπει ν' άνοίγουνται και νά μεγαλώνουν ανάμεσα στίς μάζες αυτές...» με τήν ευκαρία τής σημερινής Έπετειου άνοίγουμε άκόμη πώ διάπλατα τις στήλες αυτές, σ' ό,τι ύντες, σ' ό,τι ζωντανό και ζωντανό στοιχείο έχει μέσα της ό διανοούμενος κόσμος τής χώρας μας: στόν κάθε καλό συναγωνιστή, στόν κάθε τιμω συνοδοιπόρο πώ νοιάζει τήν άνάγκη και συμβάλει, έτσι ή άλλοώς, στώ ξεσκλάβωμά μας εδώ στην Ελλάδα, σ' ένα νέον Όχτώβρη σ' έμάς εδώ...

H “ΝΕΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ,,

ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΚΗ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ;

«Ας θέσουμε και μεις το ερώτημα, ή μάλλον ας παρακολουθήσουμε από κοντά τις γνώμες και τα συμπεράσματα από τη μεγάλη έρευνα που άνοιξε το «Monde» του Barbusse γύρω από το περίπλοκο αυτό ζήτημα που έγινε άφορη τόσων συζητήσεων και τόσων διχογνωμιών...

Την πρώτη-πρώτη σίβη στην άνακινήση του έδωσε ο πηγαίος του Γκόρκυ στη Σοβ. Ένωση. Οι φιλολογικοί κύκλοι της Ρωσίας, μετά το θερμό πανηγυρισμό του Ίσβαίλιου του μεγάλου τεχνίτη, βρέθηκαν έξωρα μέσα στη δίνη μανής ζωηρής συζητήσης γύρω από το: αν ο Γκόρκυ, είχε δικαίωμα στον τίτλο του **προλετάριου συγγραφέα**. Άπειρα άρθρα δημοσιεύτηκαν στο Σοβ. τύπο και η Κομμουνιστική Ακαδημία της Μόσχας άσχολήθηκε όχι μία φορά άπάνω στο θέμα αυτό. Μερικοί ρώσοι κριτικοί ισχυρίζονται ότι ο συγγραφέας τόσων βιβλίων για τη ζωή των εργατών δεν είχε τίποτε το κοινό με την τάξη του προλετάριου. Στους κοντόφθαλμους αυτούς μαρξιστές ο Λουντατσόκι άποκρίθηκε αναφέροντας μία φράση του Λένιν: «Είναι βέβαιο, έγγραφο ο μεγάλος Έπαναστάτης, πώς ο Γκόρκυ είν' ένας μεγαλοφυής αντιπρόσωπος της προλεταριακής Τέχνης», κι' ο θεωρητικός της Διεθνούς Μπουχάριν χαιρετούσε στο Γκόρκυ «τον μεγάλο προλετάριο Τεχνίτη και συγγραφέα μας».

Μά ή συζήτηση δεν έληξε. Και το «Monde» παίρνοντας άφορη άνοιξε μία μεγάλη έρευνα που—καθώς ύποσχεθήκαμε στους άναγνώστες μας—θά την παρακολουθήσουμε.

Το ζήτημα κυρίως εμφανίζεται από τρεις άποψεις: α) Υπάρχει προλεταριακή αντίληψη της Τέχνης; β) Υπάρχει Τέχνη προλεταριακή; Και γ) Τι μπορεί να είναι Τέχνη προλεταριακή;

Αν θυμόνται οι άναγνώστες μας, πριν άκόμη μία τέτοια συζήτηση άνοιχτεί, συζήτηση που παίρνει διεθνή χαρακτήρα, είχαμε και μεις τη συζητησούλα μας γύρω από το ίδιο θέμα. Στόν πρόλογο μανής κριτικής μας του βιβλίου του Πέτρον Πικρού: «Τουμπεκί», σε σύντομες και βασιστικές, βέβαια, παρατηρήσεις, χαραζαμε τα σύνορα μιάς τέχνης που θά μπορούσε να τιτλοφορηθεί προλεταριακή και προσπαθούσαμε να δώσουμε μία ικανοποιητική άπάντηση στα τρία αυτά ερωτήματα που είχαν φυσικό να τεθούν στον καθένα που είχε την ευκαρία ν' άσχοληθεί με το ζήτημα τοτό. Γράφαμε τότες: («N. Επιθ. άρ. 2 σελ. 5η»). «... Είν' άφορη να τονιστεί πως δημιουργία τέχνης σοσιαλιστικής (με την καθαρή έννοια του όρου) μπορεί να νοηθεί μονάχα με το Σοσιαλισμό, δηλαδή πολύ ύστερα από την κατάληψη της έξουσίας και την οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Στην τωρινή όμως ριζομιασμένη περίοδο, το έργο του προλετάριου τεχνίτη είναι να δίνει στον άγωνα της εργατικής τάξης έκφραση καλλιτεχνική και να ζωντανεύει στην τέχνη του τους πόθους της προλεταριακής μάζας.

Η ιδεολογική καλλιτεχνική έκφραση της πάλης των τάξεων με όλα τα συνεπόμενά της είναι, δι,τι μπορούμε να ονομάσουμε τέχνη προλεταριακή. Κι' όπως μέσα στην καρδιά της καπιταλιστικής κοινωνίας το προλεταριακό σύστημα άρχίζει να ριζώνει και να διασπά το παλιό σύμπλεγμα, έτσι, και στο πεδίο της Τέχνης, οι έμβρυοδές μορφές νέας τέχνης ύψώ-

νονται άνάμεσα στις παλιές μορφές και είναι προωριμένες να τις διαδεχτούνε **παράλληλα με την πολιτική πρόοδο του άγωνα προλεταριού**».

Και παρακάτω μιλώντας για «ταξικούς» και «έξοταξικούς» τεχνίτες λέγαμε πως «μπορούμε να μιλάμε για έργα προλεταριακής ψυχολογίας ή μή, όταν οι ιδέες του συγγραφέα που βρίσκονται μέσα σ' αυτά διατυπωμένες συμφωνούν με την **επαναστατική κατεύθυνση του προλεταριού και την κοσμοθεωρία του**».

Μιλούσαμε άκόμη και για τους δογματιστές του: «Η Τέχνη για την Τέχνη» και άποδείχναμε την κούφια τους ματαιοπονία στην προσπάθειά τους να ξεστρατίσουν τον προλετάριο τεχνίτη από τον πραγματικό δρόμο που του άνοίγει ο ταξικός άγώνας και ή έντατική άνοδος της τάξης του προς το Σοσιαλισμό.

«Δε θά άπαντήσουμε στο άγέρωχο μενιάμα όποτε σ' άνασκόμα των όμων των άδιόρθωτων ύπαδόν του «ή Τέχνη για την Τέχνη»—γράφει ο Α. Habaru στο άρθρο του γύρω από το ίδιο θέμα.—Διανοούμενοι αυτοί και κατ' έπιφύοτησιν σοφοί, πιστεύουν ότι εκφράζοντας τους διαρκετές ήδονιμούς της σάρκας τους, και κάνοντας αυτό με μαζιόμο προσοπικό τόνο, πραγματοποιούν ένα έργο άξιο να το θαυμάζουν οι αιώνες. Άν είναι προικισμένοι με μία πραγματική καλλιτεχνική ψυχολογία, το δημοφιλές τους μπορεί να μείνει σάν ένα τέλειο τεκμήριο μιάς έποχής εντιπιντοουαλισμού. Η πλάνη τους—και είναι πλάνη βαθεία—προέρχεται από τ' ότι κρίνουν ένα έργο καλλιτεχνικό ανεξάρτητα από τους οικονομικούς, κοινωνικούς και έκπολιτιστικούς όρους που ένιργησαν στη δημιουργία του και θέτουν στο ίδιο επίπεδο το Βιργίλιο, το Βιλλόν, Ρονσάρ, Γκαίτε, Οδύκη και Μπονταίρ.

... Μά ο άνθρωπος δεν είναι ένα πλάσμα άφηρημένο, που ζει μιά ζωή ύστερηκή, ανεξάρτητη από τις ύλικές πραγματικότητες της κοινωνικής ζωής. Ζει, δρά, σκέπεται, δημιουργεί σύμφωνα με ένα σύνολο ήθικών όρων και παραδόσεων που έξελίσσονται με τη μεταβολή των σχέσεων της ιδιοκτησίας και των ταξικών τέλους σγέσεων. Στην έποχή της πρωτόγονης οικονομίας οι σχέσεις και οι αισθήσεις του ανθρώπου δε θάναν οι ίδιες όπως και όπό το φρουδαλικό καθεστώς ή την άσπική κοινωνία που γεννήθηκε από την επανάσταση του 89».

Καθαρά μαρξιστική αυτή αντίληψη της Τέχνης και των όρων οι όποιοι παίζουν άποραστατικό ρόλο στο καλλιτεχνικό δημιουργήμα είναι, δι,τι δε μπορούν να χωρέθουν οι διανοητικοί άντιπρόσωποι της μπουρζουαζίας. Στις μελέτες του Πλεχάνωφ που δημοσίεψε ή «Νέα Έπιθεώρηση», ή αντίληψη αυτή διαφορίζεται με τον πύ καθαρό και σαφή τρόπο ώστε να μην άρνει κανενός είδους άντιρρηση. Μά είναι πάλη φυσικό οι διανοητικοί άντιπρόσωποι της μπουρζουαζίας που συνετίσαν, ή μάλλον τους είναι έπιταχτική άνάγκη, να σκέφτονται με τον τρόπο που άρμόζει σε μιά έποχή όπου όλο το κοινωνικό οικοδόμημα στριζίεται στην άτομική ιδιοκτησία και τη μοπόληση των μέσων της παραγωγής, να άποκρούουν μιά τέτοια αντίληψη.

Ξεκινώντας από τη βάση της οι οικονομικοί όροι καθορίζουν το ιδεολογικό έπιπέδαμα είναι φανερό πως άνάλογα με την εξέλιξη των οικονομικών αυτών όρων εξέλισσεται και το ιδεολογικό έποικοδόμημα. Αυτό θέλει να πει και ο Η. Ρ. Berlage, ιδρυτής της μοντέρνας άρχιτεκτονικής, στο βιβλίο του: «Η Τέχνη στην κοινωνική ζωή» όταν λέει πως:

«Το δημοκρατικό κίνημα σημειώνει την άπαρη ένός νέου πολιτισμού και τείνει προς μιάν άνώτερη πνευματική ζωή. Μάς οδηγεί προς μιά τέταρτη περίοδο πολιτισμού που θά διαδεχτεί την καλούμενη «άστική» περίοδο. Μιά δε πού το κίνημα αυτό συνταυτίζεται με το εργατικό ή προλεταριακό κίνημα θά

μπορούσαμε να ονομάσουμε από τώρα **προλεταριακή** την τέταρτη αυτή περίοδο προλεταριακού πολιτισμού και προλεταριακής τέχνης, δηλαδή της τέχνης που θά είναι άναγκαστική συνέπεια της περιόδου αυτής».

Σύμφωνα με τη γνώμη του Μπερλά—την άναμφισβήτητη όρθή—τέχνη προλεταριακή (με την έννοια της τέχνης στην όποια καθρετίζονται οι καθημερινό ταξικοί άγώνες του προλεταριού με όλες τις δυναμικότητες του και όλες τις άδυναμίες του) ύφίσταται, παρακολουθεί την πρόοδο του εργατικού κινήματος από πενήντα τόσα χρόνια. Παρακολουθεί βήμα προς βήμα την πρόοδο της συνειδητοποίησης της τάξης των εργατών. Τα πρώτα της ψιθυρίσματα είναι τα τραγούδια της άναρχικής έκδηλωσης του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα. Κατόπιν, με τη βραδεία ανάπτυξη του σοσιαλισμού, το προλετάριο είναι φυσικό να τραβίζει κοντά του πολλούς τεχνίτες. Και το «Monde» που κάμνει την έρευνα προσθέτει: «... Άλλά ο σοσιαλισμός συνεδίεσε σε μιά θεωρία επαναστατικής πίστης, πρακτική ρεφορμιστικής δράσης. Βασική σύγχιση πού τη συναντάμε στη φιλολογική έκφραση της έποχής έκείνης: Ζάκ Λόντον, Άπτον Σίνκλαϊρ, Βεράρεν, Πιέρ Νάιπ, Μαρπιπύ, Γκόρκυ, Χέρμαν Γκόρτερ: οι ποιητές και μυθιστοριογράφοι αυτοί της τελευταίας είκοσιπενταετίας προσποποιούν ό καθένας τους τη μιά ή την άλλη άποψη, δυνατή ή άδύνατη, του σύγχρονου εργατικού κινήματος. Σήμερα πού ή πάλη των τάξεων διεξάγεται με περισσότερο από κάθε άλλη φορά ένταση και βιασότητα, σ' όλες τις χώρες νέοι ποιητές έκφραζούν τους πόθους των καταπιεζόμενων μαζών. Νά ή προλεταριακή λογοτεχνία!

Μά ως δούμε και την αντίθετη άποψη—και σ' αυτό δε θά πάρομε βέβαια ύπ' όψη μας τους κενόλογους ύπαδούς της «Τέχνης για την Τέχνη» άλλα ανθρώπους πού με καλή πίστη κρίνουν τα ζητήματα και διατυπώνουν τη γνώμη τους ύστερ' από έπισταμένη εξέταση του θέματος. Η πλάνη τους θά μάς βοηθήσει να βρούμε τις αντικειμενικές αιτίες πού συνήργησαν για τη διαμόρφωση της τέτοιας ή τέτοιας γνώμης τους και θά μάς στριζεί περισσότερο στην πεποίθησή μας. Και κι' αυτό θ' ανατρέξουμε πάλι στο «Monde» πού καταγράφει πιστά και άμερόληπτα κάθε σχετική γνώμη. Βλέπουμε λοιπόν το Λεβί-Στράους να λέει:

«Τέχνη προλεταριακή δεν ύφίσταται κι' όποτε μπορεί να ύπάρξει σήμερα. Μπορούμε να μιλάμε για τέχνη άστική γιατί γινώριζουμε μιάν άστική κοινωνία στις τάσεις της όποίας άνταποκρίνεται. Πώς να καθορίσουμε μιά τέχνη προλεταριακή ή όποια δε θά μπορεί να είναι παρά ή αισθητική έκφραση ένός πολιτισμού πού άκόμη δε γεννήθη;

Τό να διατινόμεσθε ότι ύπάρχει σήμερα, θά είναι σά να πρόβιναμε την εργατική τάξη παριστάνοντάς της ως ικανοποιητική την τρομακτική αισθητική άνάγκεια όπου παραδέρνει ή σημερινή κοινωνία, τόσο το προλετάριο όσο κι' ή μπουρζουαζία. Τό να θέλουμε να την κάνουμε να πιστέψει πως έφτασε σ' ένα σημείο πνευματικής άυτονομίας ίκανής για να δώσει γέννηση σε μιά τέχνη, είναι ός να έκάναμε την ίδια διαμωγία μ' εκείνους πού διατινούνται πως ή εργατική τάξη είναι ώριμη από τώρα για να διευθύνει έπωφελώς το τερπαστιο καπιταλιστικό συγκρότημα.

Ότώσσο ύπάρχουν γόνιμες προσπάθειες πού τείνουν να διασπάσουν τις παλιωμένες φόρμες και τα άπαρχαιωμένα καλοήσια. Στο πνευματικό έπιπέδο ύπάρχουν τεχνίτες πού άντιπείθεται κατά της «καθεστηκυίας τάξεως» όπως άκριβώς ο Σοσιαλισμός στο οικονομικό και κοινωνικό έπίπεδο.

Οι τεχνίτες αυτοί είναι επαναστάτες στην καλύτερη και πληρέστερη έννοια της λέξης. Άς εύχηθούμε σέ μιά τέχνη τους να μείνει πάντα επαναστατική

άπλως και ποτέ «προλεταριακή». Όμοια εύχόμεσθε οι άγώνες μας να καταργήσουν τις τάξεις και την υπερέχουσα κυριαρχία της μιάς άνάμεσα στις άλλες. Μήπως το 1789 έλεγαν: Θέλωμε τη «μπουρζουαζική» επανάσταση; Μιλώντας για «προλεταριακή» επανάσταση πού είναι σά να καταδικάζαμε τους έαυτους μας εκ των προτέρων. Η κοινωνική επανάσταση καθώς και ή αισθητική πρέπει να είναι άπλως «Επανάσταση!»

Στο άρθρο του Λεβί-Στράους δε θά κοπιήσουμε ν' άπαντήσουμε. Έχουμε πρόχειρη την άπάντηση του Α. Habaru: «Ο συγγραφέας του άρθρου ότού δε μάς κατάλαβε, γράφει. Δεν πρόκειται να δώσουμε στο προλετάριο μιάν αισθητική φορμούλα και να το κάνουμε να πιστέψει πως είναι ικανό να μάς παραγάγει τέχνη. Όσο το προλετάριο θά είναι μιά τάξη καταπιεζόμενη θά άπορροφά, δι,τι χειρότερο ύπάρχει από το μπουρζουαζικό πολιτισμό. Μά από πολλά χρόνια το προλετάριο όργανώνεται, αγωνίζεται, ζητεί ν' απαλλαγεί άπ' τα δεσμά του και σ' όλες τις χώρες βλέπουμε το άντικαθρέπτομα της πάλης αυτής στα έργα των ποιητών, των καλλιτεχνών και των μυθιστοριογράφων. Σήμερα το εργατικό κίνημα βρίσκει την έννοια του σ' ένα μέρος της λογοτεχνίας και των τεχνών. Η είκόνα αυτή φέρνει όλο το μεγαλειό μιά κι' όλες τις άδυναμίες του κινήματος των μαζών. Όσο για τον όριζμό της τέχνης πού μέλλοντος ως έκφρασης ένός πολιτισμού πού άκόμη δε γεννήθηκε, δεν είναι ζήτημα της τωρινής στιγμής. Ίσως σήμερα ή άνθρωπότητα προχώρησε με τις ταξικές άντιθέσεις, με την πάλη των τάξεων. Μά, όπως γράφει ο γερμανός φιλόσοφος Ντιέζλινγκεν «έρχεται μιά στιγμή πού θέλει ν' αναπυχθεί άρ' έαυτής. Οι ταξικές άντιθέσεις είναι κοινωνικά φαινόμενα. Η εργατική τάξη θέλει να τις καταργήσει». Και ο Τρότσκι συμπληρώνει: «Η ιστορική σημασία και τό ήθικό μεγαλειό της προλεταριακής επανάστασης εκκείναι σ' ότι ρίχνει τα θεμέλια μανής κοινωνίας πού δε θάχει τάξεις, για να έγκαινισθεί τον πρώτο και άδθεντικό άνθρωπιστικό πολιτισμό».

Έπομένως, συμπαινεί ο Habaru, τό ζήτημα για μάς δεν είναι να καταστρώσουμε ένα κώδικα του τέλειου προλετάριου τεχνίτη όποτε να συντάξουμε θέσεις για την τέχνη του μέλλοντος, άλλα έκείνο πού θέλουμε είναι να ανακαλύψουμε γύρω μας τα πρώτα στοιχεία του άνθρωπιστικού αυτού πολιτισμού προς τον όποιο τείνουμε, ν' αναγνωρίσουμε στην έποχή μας, πούναί έποχή πάλης του προλεταριού και μπουρζουαζίας, τα έργα έκείνα πού μάς οδηγούν προς τη νέα αυτή περίοδο καλλιτεχνικής διαπαιδαγώγησης της όποια ο Μπερλά άποκαλεί προλεταριακή και πού πρέπει να είναι ή μεταβατική περίοδος προς μιά νέα φάση της άνθρωπότητας σκέψης».

Όπως βλέπει ο άναγνώστης τα έπιχειρήματα του Λεβί-Στράους μπροστά στη σαφή και ξεκάθαρη αυτή μαρξιστική θέση του ζητήματος, δεν είναι ικανά να ένισχύσουν την άποψή του.

Τ' ότι σήμερα δε μπορούμε να μιλάμε για τέχνη σοσιαλιστική—και τονίζαμε στην κριτική μας έκείνη: σοσιαλιστική με την καθαρή και την πλείρια έννοια του όρου—προκειμένου για όλες τις χώρες έχτος από ένα σηματικό τμήμα της όπου ή τέχνη μαζί με όλόκληρο το κοινωνικό καθεστώς πού του είναι κατ'εξέχον, περνάνε τη μεταβατική περίοδο προς το σοσιαλισμό, τ' ότι, λοιπόν, δε μπορούμε άκόμη να μιλάμε για Τέχνη σοσιαλιστική δεν άποκλείει καθόλου να κάνουμε λόγο περί Τέχνης προλεταριακής, στην όποια, καθώς εκτίθεται με τόση σαφήνεια, βρίσκουμε ένα κομμάτι από την καθημερινή πάλη των τάξεων και τις προσπάθειες της τάξης έκείνης πού τείνει να καταλάβει την πολιτική έξουσία.

Κύριος σκοπός της μελέτης αυτής είναι, καθώς είπαμε στην αρχή, η παρακολούθηση της σχετικής εξέλιξης του «Monde». Τα συμπεράσματά της θα είναι άσφαλως γόνιμα και θα επιτρέψουν τη διατύπωση του όρισμού της προλεταριακής τέχνης με κάθε δυνατή σαφήνεια.

Μά προτού να προχωρήσουμε στην έρευνα αυτή θα άνοιχουμε μία κάπως διεξοδική παρένθεση και θα μεταφέρουμε στις σελίδες μας ολοκληρωτό το σχετικό μέρος του άρθρου του Henri Barbusse που δημοσιεύτηκε στο φιλολογικό περιοδικό της Μόσχας «Κουλτούρα και Έπανάσταση» και που άναδημοσιεύεται σε πρόσφατο φύλλο του «Monde». Το μέρος αυτό του άρθρου του Barbusse πραγματευόμενο κυρίως το ζήτημα του μελλοντικού προανατολισμού της Τέχνης άποτελεί την καλύτερη άπάντηση στην έρευνα του «Monde». Γράφει, λοιπόν, ο Μπαρμπύς:

«...Και τώρα παίρνω ένα σημείο του προγράμματος του «Monde» που θα ενδιαιρέσει ιδιαίτερα το κοινό της «Κουλτούρας και Έπανάστασης»: άηλαδή την άποστολή που έχει άναλαβεί να ξεδιאלύνει το μεγάλο κίνημα της προλεταριακής λογοτεχνίας.

Πώς θα ενεργήσει για να φέρει σε φώς ένα παρόμοιο κίνημα; Χρειάζονται ξεροαλύνσεις του έδαφους, βυθιομετρήσεις, διασαφήσεις. Άνοίγουμε μία έρευνα στο «Monde» για να δώσουμε την ώθηση στην προπαρασκευαστική αυτή τεχνική δουλειά που θα συγκεντρώσει τα άναγκαία στοιχεία.

Θα προέλθει, φανταζόμαστε, ένας άκριβης όρισμός της προλεταριακής λογοτεχνίας, όρισμός γύρω από τον όποιο όλοι μπερδεύονταν άνω λιγάκι. Η προλεταριακή λογοτεχνία είν' άναμφίβολα ή έπαναστατική λογοτεχνία: έζειν η δηλ. που άντιστοιχεί σήμερα στην καινούργια κοινωνία που οργανώνεται δραστήρια στην Ε.Σ.Σ.Α.—και την όποια περιγράφει, διαφωτίζει και ζωντανεύει—έζειν που διαμορφώνεται σιγά-σιγά στην καρδιά μέσα των καπιταλιστικών κοινωνιών και στα περιθώρια των παλιών κοινωνιών. Άν θέλετε μάλιστα μπορούμε να πούμε πως ή προλεταριακή λογοτεχνία είναι ή σημερινή ζωντανή φόρμα—καθορισμένη, έντατικοποιημένη και επιβλημένη άπό την ιστορική εξέλιξη—του ά,τι έκαλείτο άλλοτε λαϊκή λογοτεχνία.

Μά μόλις θελήσουμε να διευκρινίσουμε τον όρισμό αυτό με τις πλατειές περιφέρειες και τις μεγάλες γενιζότητες, παρουσιάζεται άμεσαως μία δυσχέρεια. Σνήθως ένα φιλολογικό κίνημα άντιπροσωπεύεται άπό ένα όρισμένο κύκλο έργων. Μά άν ορίζουμε τα βλήματα μας στην τέτοια φιλολογική παραγωγή θα ίδουμε πως είν' άκόμη σπάνια και άρκετά νεαρή. Είνα φανερό ότι ή καλλιτεχνική αυτή κίνηση δε θα φτάσει την κοινωνική της άνάπτυξη και τις άκριβεις της αναλογίες παρά άφου ή νέα κοινωνία άπό την όποια εκπνίγεται, άποκατασταθεί ολοκληρωτικά και περάσει άρκετό χρονικό διάστημα μετά την άποκατάστασή της. Ότόσο όμως οι

προόδρομοί της και οι συγκεκριμένες άπαρχές της ύπάρχουν, ή παραγωγή της εμφανίζεται σε άποσπασματικές προσπάθειες, ή πολλά σημεία του κόσμου, ενώ άλλου, κ' άκόμη σε μερικές περιφέρειες του εργατικού Κράτους, δεν άποτελεί άκόμη παρά μία προσάθεια εκζόλασης. Βρίσκεται στην πολεμική της περίοδο καθώς κ' ό ίδιος ό κόσμος άλλοστε, που με άνεβίσματα και κατεβίσματα, σταματήματα και ξαναορνιήματα, σκιρτήματα και στασιμότητες, βροίκεται σε καιάσταση έπαναστατικής ταραχής.

Είνα λοιπόν δύσκολο να καθορίσουμε μία δημιουργική τάση που άνιζει περισσότερο στο μέλλον παρά στο παρόν, ίδιος δε στο έπίπεδο εκείνο της τέχνης όπου τα μεγάλα έργα γύρω άπό τα όποια τα άλλα θα περιστρέφονται διασπαρμένα, άποτελούν στοιχεία όλοτελα άποβλεπτα. Γι' αυτό όλοι έκεινοι που διαπίστωσαν το ζήγωμα και τις πρώτες συνέπειες του άπέραντου αυτού κινήματος που βροίκεται άκόμη μισοφαισισμένο, που συλλέξανε τις πρώτες του εκδηλώσεις λίγο ή πολύ μεσοδεμένες, και έσημειώσανε τους σταθμούς του ίσαμε δω, δεν κατόρθωσαν άκόμη να καθορίσουν και να καταγράψουνε αυτή τη δύναμη που άνκαι είναι πνευματικό περιεχομένο μπορεί όστόσο να συγκριθεί με όποιαδήποτε άλλη άγαλιώτη δύναμη της φύσης. Όμολογώ πως δε γνωρίζω όλες τις συζητήσεις που γεννήθηκαν άπάνω στο θέμα' αυτό. Άνάζητώ κ' έγω με τη σειρά μου, άνάμεσα άπό τις προκαταρκτικές γνώσεις του παρόντος και τις παθιένες προβλέψεις του μέλλοντος, μερικές θετικές άρχές.

Η έπανάσταση δημοιούγησης ένα νέον άνθρωπο, τον πολίτη της δημοκρατίας της εργασίας: εργάτη της φάμπρικας, εργάτη των άγρών,εργάτη του πνεύματος. Ό νέος αυτός άνθρωπος είναι ταυτόχρονα κ' ένας άγωνιστής που είν' άναγκασμένος να βράσει ενάντια σε ρέματα, να καταστρέψει βτολείματα και να χίσει ένα κοινωνικό μνημείο, το σχέδιο και τα βλικά του όποιοι τα κρατεί στα χέρια του. Η έπανάσταση τότε διακρίνεται όλοτελο: τη θέλησή του, τη διανοητικότητα του, την ψυχικότητα του. Η προλεταριακή λογοτεχνία είναι έργο του εργάτη αυτού άγωνιστή. Πρέπει να του διεμνησεί τη φόρμα, την κίνηση, τη φλόγα, τις εξίψεις και τους έσωτερικούς άνταγωνισμούς, τις τάσεις και, τέλος, το έργο.

Μά αυτός άποτελεί ένα τροχό μέσα στο σύνολο. Ζει κυρίως σάν κύτταρο ενός οργανισμού, σά μέρος ενός συνόλου και αυτό είναι το διεθνές προλεταριάτο. Το κυριώτερο λοιπόν χαρακτηριστικό του νέου αυτού άνθρώπου είναι ή έξοδος του άπό το άτομισμο (ινστινκτουαλιστικό) περιείχισμα και ή κοινωνική του μορφή. Αυτό φυσικά δε συνεπύγεται τη θυσία και την έξόντωση της προσωπικότητας. Τουναντίο στην έπαναστατική πατριδα, στη σοσιαλιστική

πατριδα, ή προσωπικότητα εξαίρεται γιατί μπροστά στον καθένα άνοιγούνται πιθανότητες επιτυχίας που είναι κλεισμένες στους εκμεταλλευόμενους που κατοικούνε στις χώρες τω' εργοποτών και των σκλάβων. Ό Μάξιμ Γκόρνου, με τη' άδολη και πλατειά ματιά του, διαπίστωσε την άύηση αυτής της προσωπικότητας στη σοβιετική χώρα. Το φαινόμενο αυτό, όφείλεται στη συμμετοχή του καθενού στην κοινή εργασία. Ό σοσιαλισμός ό όποίος δημιουργεί την άλληλεγγύη δια της οργάνωσης και την οργάνωση δια της άλληλεγγύης, δίνει στο κάθε άτομο τα μέσα—και αυτά εις το μέξιμου—να άναπτυχθεί μέσα στην κοινωνία.

Άν θέλουμε τώρα να δώμε άπό σιμότερα τους όρους και τους τρόπους υπό τους όποιους πρέπει να εξελιχθεί ή προλεταριακή λογοτεχνία όφείλουμε να άποδώσουμε κατ' άρχην σημασία και στο ζήτημα της φόρμας, το περιεχομένο και του περιεχομένου.

Η φόρμα αυτή πρέπει να είναι όσον το δυνατό τελειοποιημένη. Έδώ δεν πρόκειται να χρησιμοποιήσουμε τα παλιά άρματα άλλα τρακτέο. Περισσότερο άπό κάθε τι άλλο ή λογοτεχνία χρειάζεται την τεχνική...

Άκόμη και ή πατροπαράδοτη συμβολή που συσσωρεύτηκε άπό γενιά σε γενιά, δεν πρέπει να άποβάλλεται παρά βαθμιαία, όπως δηλαδή γίνεται με τις τελειοποιήσεις των ερακωσμένων επιστημών και της βιομηχανίας που άντικαθιστώνται διηνεκώς. Το έργο του παρελθόντος είναι πάντα χρήσιμο να το χρησιμοποιήμε. Είνα ή ούσία της καλλιτεχνικής προόδου. Τεχνική λοιπόν και κοιλτούρα.

Πρέπει ν' άποδώσουμε κεφαλαίωδη σημασία στο ζήτημα του στίλ και να μλήσουμε γι' αυτό ειδικά άρχη-άρχη. Άν άφίνο να εισχωρήσει έδω αυτή ή παλιά και κλασική διάκριση μεταξύ «φόρμας» και «βήθους» είν' άκριβώς για να τονίσω αυτή την όλοτελα μαρξιστική άποψη ότι ή φόρμα πρέπει να είναι δογανικά συνδεμένη με το βήθος όπως το σώμα είναι ανατομικά και φυσιολογικά δεμένο με τη ζωή' αλλά και για να διαπιστώσω έπίσης ότι ό νόμος αυτός δεν παρατηρείται στη σύγχρονη μουζονάδικη λογοτεχνία σε σημείο που να βλέπουμε την παράξενη και παρόδοξη σύμψηση μιας πρωτότυπης και καινούργιας φόρμας άπάνω σε παλιώμενες αντίληψεις άρχειτεχνικότητας και σε μία ιδεολογία φτωχά και στεγνωμένη.

Άν για τους προλεταίους τεχνίτες ή σημερινή μουζονάδικη αντίληψη της λογοτεχνίας δεν προσφέρει κανένα θετικό στοιχείο δε συμβαίνει το αυτό καθ' όσον άφορά ίδιως την τεχνική του γραψίματος.

Μου δόθηκε πολλές φορές ή ευκαιρία να το επαναλάβω: Το λογοτεχνικό γράψιμο έκαμε την επανάστασή του. (Όμοια και ή περιγραφικό-

HENRI BARBUSSE
Form

τητα). Υπάχει πιά ένα νέο όργανο, ένας νέος τρόπος έκφρασης άξιοσημείωτος. Σε φιλολογίες ύπεροπολιτισμένες όπως ή γαλλική, παρατηρεί κανείς μία τέτοια διαφορά μεταξύ των έργων που γράφονταν πριν άπό δεκαπέντε χρόνια και των έργων που γράφονται σήμερα, ώστε θ' άναγνώριζε κανείς τη χρονολογία της καταγωγής μιας σελίδας άπό την πρώτη ματιά. Διαμορφώθηκε πραγματικά ένα νέο στίλ.

Η μεταμόρφωση αυτή του τρόπου του γραψίματος συνίσταται στ' ότι άπάλλαξε το γραφτό λόγο άπό τις χασμοδιές, τη συμβατικότητα και τις περιφρασίες—θα έγραφα μάλλον φιλοφρονήσεις—της παλιάς γλώσσας' στ' ότι άπόκωψε τις παλιές μεταφορές και συνόρους άμεσώτερα τις λέξεις στη σκέψη ή στο άντικείμενο, στ' ότι εισήγαγε στην εικόνα, που είναι ή ούσία του στίλ, την επαναστατική έννοια, τη γοργότητα την εύθετα γραμμική, τη σχετική συντομία, στ' ότι έσπασε την πατροπαράδοτη φράση για να της δώσει πλαστικότητα και λάμψη πιο έντονη. Το γράψιμο έγινε μάλλον περσι παρά ένδομια.

Η επανάσταση αυτή συντελέσθηκε υπό την έπίδραση της παρεφθαρόμενης και γραφικής λαϊκής διαλέκτου (έχει αίμα προλεταριακό στις φλέβες) με τη βοήθεια της τρομερής εκείνης απλότητας της αργού των χαρακωμάτων που ξεφανερώθηκε κατά το διάστημα του πολέμου καθώς έπίσης και άπό την παρεϊσδυση στα ήθη και την ψυχολογία των διανοούμενων τάξεων ενός κάποιου επιστημονικού

σπορτιστικό και αθροιστικό πνεύματος, μιάς κάποιας δόσεως άμερικανισμού. Από τις τάσεις αυτές, πριν του πολέμου, έγεννήθησαν ο κυβισμός και ο φρουτουρισμός οι οποίοι όμως κατηφόρησαν σε υπερβολές και κομικότητες, έσυστηματοποιήθηκαν άσάφιστα, έχρησιμοποήθηκαν γι' άκροβατικούς σκοπούς και φαντασιόληπτες παιδαγωγίες και πού σήμερα δεν είναι πιά παρά φορηαλισμός και ντεκανάντσα. Όστόσο όμως τα κινήματα αυτά επέφεραν στο συνειθισμένο κώδικα των φράσεων και των περιγραφικών κανόνων μιά βαθειά και όριστική καταστροφή.

Το στυλ, λοιπόν, πού μιάς χρειάζεται υπάρχει ήδη. Και οικειοποιούμενοι αυτό οι προλετάριοι συγγραφείς παίρνουν πίσω ένα μεγάλο μέρος του άγαθού τον, γιατί ανακινάσθηκε πάνω στη βάση των άρχων της άπλοποίησης και έμβάθυνσης, δείγματα των οποίων έδωσαν όλες οι λαϊκές δημιουργίες στο έπίπεδο της τέχνης και του πνεύματος. Μά ή χρήση παρόμοιου όργάνου είναι ένα ελάγγελο πού πρέπει να μάθει κανείς. (Ο Γκόρκι δεν είχε άδικο συγκρίνοντας τελευταία τη μαθητεία του έργατή συγγραφέα με τη μαθητεία έργατή σιδηρογού). "Ας φυλαχτούμε από του να ύποτιμήσουμε τη σημασία μιάς φόρμας άνώτερης ποιότητας και να δημοιογήσουμε παιδαγωγικές συγχύσεις μεταξύ φυσικότητας, άπληκτικής ύψους και κοινοτυπίας. Ξεβάλων άς άποφύγουμε τις πολυπλοκότητες και την έπιτήδεση κ' όλες τις καταχρήσεις του πνευματικού πλούτου. "Ας προσέξουμε ώστε ή νέα γλώσσα να διατηρήσει τη δροσερότητα, τη σαφήνεια, τη δύναμη και την τραχύτητα της άκόμης, μιά άς μελετήσουμε έπισταμένα όλα τα μέσα πού μιάς παρέχει. "Ας γνωρίζουμε έπίσης—και αυτό είναι μιά καλή προσπάθεια—να την κάνουμε να ξεφυγεί άπ' όλες τις περιοριστικές φορηούλες άκόμης και από κείνες πού προέρχονται άπ' εϊθείας από την άτομική πρωτοτυπία πού είναι τόσο έλκυστική για ένα συγγραφέα: ο τρόπος της έκφρασης πρέπει να προσαρμόζεται τεχνικά, έπιστημονικά, δηλαδή με ποικιλία μεθόδων, πρὸς τὸ άναπτυσσόμενο θέμα.

Άπάνω σ' αυτό θα μπορούσε να πει κανείς πως καθ' όσον άφορά την ποίηση, το σπάσιμο των παλιών καλουπιών έμεινε πολύ πίσω. Έκαναν τὸ μεγάλο σφάλμα να βάλουν τὸ ρυθμό και την άρμονία άνάκατα στα μακάρια των παλιών παραδόσεων από τις οποίες έφραζε να απαλλαγούν. Στο σημείο αυτό ή σχετική εργασία έμοιασε με μιά χειρουργική έπέμβαση πού ξεάφρωσε την ποίηση και θα πρέπει, άργά ή γρήγορα, ως ένα όρισμένο βαθμό, να στραφούν πρὸς τὸ πίσω.

Στά λογοτεχνικά εκείνα είδη που συμβατικά τους έχουν καθιερώσει όρισμένες φορηούλες, και κυρίως στο θέατρο και τὸ ρομάντσο, ή προ-

λεταριακή λογοτεχνία πρέπει να φέρει μιά πλήρη αναθεώρηση. Έδώ πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να αναζητητὸ στο παρελθόν, όχι στο άμεσο παρελθόν, στην κλασική σταθεροποίηση πού στάθηκε έξαίλλητικη και άρηρημένη με την πολιτική της μανία της συγκεντροποίησης, αλλά στη μεγάλη λαϊκή παράδοση, στην παράδοση τὸυ δημοτικού τραγουδιού, της λαϊκής περιγραφικότητας τὸν μεγάλων και ζωντανών συνθέσεων πού άγκαλιάζουν όλάκερους κόσμους (μονότι μετροδεμένων άκόμης στην πρώτη τους τεράστια εκκόλαψη) στην παράδοση τὸν «μυστηρίων» και τὸν έπιχόν των τραγουδιών. Πρέπει να εκμεταλλευτεί τις παλιές αυτές ύπεριμετρες φόρμες πού ή κλασική νομοποίηση της άκροτηρίας και έπινξε την άνθρωπία τους.

Μά παίρνοντας πάλι πίσω τα πλατεία αυτά πλαίσια πού κ' αυτά είν' έπίσης θησαυρός της, ή προλεταριακή λογοτεχνία θάν τα ζωντανέψει με την πνοή της, θα τους έμφυσησει την κίνηση, την ανάπτυξη και τὸ όνειρο τὸυ σημερινού πλήθους, εδράτρια αυτή τὸυ μέλλοντός της.

Η τάση αυτή δεν είναι συνέχεια καμιάς προμελέτης. Έχει τὰ χαρακτηριστικά μιάς φυσικής δύναμης. Δέ γίνεται πιά ζήτημα για πολιτικές κατευθύνσεις. Η έπαναστατική έπίθεση είναι ή οργάνωση ενός ζωντανού πεπρωμένου. Είναι κανονική και δυνατή όντας τὸ ιστορικό, έπιστημονικό και όργανικό τέμα της άνάδειξης τὸν ανθρώπινων μαζών.

Η λογοτεχνία πρέπει να καθιερωτίζει την εκπόνηση της έσειμμένης και ένοποιημένης κινήτοποίησης της μεγαλύτερης μερίδας τὸν ανθρώπων όντων, να διαφορτίζει τὸς τύπους, τὸς χαρακτήρες, τις έπιτυχίες, τα γεγονότα της έπαναστατικής ιστορίας πού άρχισε για να κρατήσει ίσους τὸ τελικό τέμα: τις έσωτερικές και έξωτερικές αντιδράσεις τὸυ παρόντος και τὸυ παρελθόντος.

Έμφανίζεται όμως σ' αυτήν και ένα άρνητικό καθήκον, ένα έργο καταστροφής. Έχει ύποχρέωση να προσβάλει την παλιά κατάσταση πραγμάτων πού δέ έπαναστατικός κόσμος προσπαθεί ν' αντικαταστήσει: τις βρομές, τις καταχρήσεις, τις άνομιαίες, τις τερατωδίες, μεγάλες και μικρές, γενικά και μερικά, στα γεγονότα, στα ήθη, στα αισθήματα. Δεν υπάρχουν δυο είδη ζητημάτων, τὰ μπουζουάδεια και τὰ προλεταριακά, αλλά δυο άπόψεις. Υπάρχουν θεάματα και σκηνές, έλαττώματα και ήθη πού πρέπει να άνακαλέσουμε και να παρατάσουμε μπρὸς από τὸν παγκόσμιο θεατή—όταν θα είναι για να τὰ σαρώσουμε κατόπι κάτω από τα μάτια του.

Η νέα λογοτεχνία θα έχει επίσης να πολεμήσει την παλιά πνευματική κατάσταση και ειδικότερα να άναλάβει την κριτική (μέσον ενός ειδικού τμήματος τὸν άγωνιστών συγγραφέων της) της μπουζουάδικης λογοτεχνίας πού εκ-

δηλώνεται σ' όλες τις όψεις της καπιταλιστικής κοινωνίας. Ένα τέτοιο έμπόρευμα θα πρέπει άσφαλώς να χτυπηθεί άγρια και να ξεκοσμητισεί. Είχα μιλήσει, πριν από λίγους μήνες, στους άναγνώστες της «Κουλτούρας και Έπανάστασης» για την τεχνική, συμβατική και παρακμάζουσα αυτή λογοτεχνία πού διατηρεί άκόμης κάποιον γόητρο εξ' αίτίας της τεχνικής βροτουζιτέ όρισμένων αντιπροσώπων της, μεγαλόσχημων βιομηχάνων τὸν γραμμάτων. Ο άμητός άναγνώστης τὸν βιβλίων, χαρακτηρίζεται από την άσασία, την άβύπνεια, την κενότητα, την κοινοτυπία (μιά πού τα έργα δεν άνανεώνονται παρά μόνο έπιφανειακά), από την άγάπη της λεπτομέρειας, τὸ κοσμικό ναρκίσεμα ά λά Μαρσέλ Προυστ, την καλλιέργεια τὸυ βίτσιου ά λά Αντρέ Ζίντ, της δεισιδαιμονίας ά λά Πάβ Κλωντέλ, την έπιζήτηση της έντύπωσης, της έξαιρετικής περιτόπωσης (οί τρελλοί και οί διεστραμμένοι βοήθουν άνάμεσα σ' όλα τα πλάστα πρόσωπα πού μάταια προσπαθούν να στήσουν από την άλλη μεριά τὸυ όδοφραγμού) τὸν ύπερβολικό ντιβιζιονισμό, τη διύλισμένη άνάλυση (μυοούντα τὸν Στένταλ και τὸν Ντοστογιέβκι για να φτάσουν ως τὸν παραλοισμό) με δυο λόγια πνίξιμο και' όλη τη γραμμή της ζωής με την άπομόνωση, τὸν έγωισμό και την άνατομία. Από τὸν διαφέροντα αυτόν άναρχισμό δεν ξεάγεται πιά παρά μιά θεωρία έντελώς άρνητική: ή θεωρία της Τέχνης για την Τέχνη.

Από μερικές παρατηρήσεις πού παρήδησα προσπαθώντας να τις βάλω σε μιά λογική σειρά, προκύπτει ότι ή προλεταριακή λογοτεχνία αντιπροσώπευε σήμερα μιά άρκετά χαρακτηρισμένη κατεύθυνση, μιά άνασχημάτωση και ένα νέο προσανατολισμό τὸν πνευματικών δυνάμεων αλλά, παρ' όλα αυτά, τη σημερινή ημέρα, πάλι λίγοι συγγραφείς είναι καθαρά προλεταριακοί συγγραφείς. Δεν υπάρχουν, θα έλεγα μάλιστα, καθόλου πού συνεχίζουν όλους τὸς απαιτούμενους όρους. Για τὸς πλείστους άπ' εκείνους τὸν οποίων τὰ όνόματα παρουσιάζονται σε μιάς, μπορούμε να πούμε ότι είναι προλεταριακοί συγγραφείς μόνο από μιά όρισμένη πλευρά.

Τὸ καθήκον μιάς είναι να έπιστεύσουμε την ανάπτυξη της φάλαγγας τὸν προλεταριακών συγγραφέων άρχίζοντας να ξεδιαλύνουμε και να διασαφηνίζουμε τὸ τεράστιο και παγκόσμιο αυτό πρόγραμμα, άπάνω σ' ένα σχέδιο δράσης παράλληλο με την κοινωνική μας δράση. Μπορούμε να βοηθήσουμε αυτή την ανάπτυξη δυνάμεων της συνεδητότητα και σαφήνεια. "Ας μη ξεχνούμε μόνο, παρ' όλη την άνυπομονία μας, ότι χρειάζεται καιρός για να συντονίσουμε και να συνδράσουμε τὰ διανοητικά και καλλιτεχνικά κινήματα ή μάλλον μέχρησ ότου τὰ κινήματα αυτά συντονισθούν και συνδρασθούν μονάχα τους. Τὸ ανθρώπινο πνεύμα κινείται

πάντα με κάποιαν άρνητα στο έπίπεδο αυτό τὸν πραγματοποιήσεων. Η άναγκαία βραδύτητα για τη διαμόρφωση διανοητικών άποκρισταλλώσεων, μπορεί να παραβληθεί μ' εκείνιν πού απαιτούνε άπαραίτητα οι φυσικές άποκρυσταλλώσεις. Η άναμονή μπορεί να έπιμικυνθεί ή να μειωθεί από τα γεγονότα, αλλά κυρίως είναι τὸ άποτέλεσμα μαζορίας και βαθειάς προπαρασκευαστικής δουλειάς.

Στη δουλειά αυτή πρέπει να δουλέψουμε με πείσμα. Άλλά την άποτελεσματικότερη συνδρομή θα προσφέρουν άναμφοσιβήτητα οι αντιπρόσωποι της ρωσικής έπανάστασης.

HENRI BARBUSSE

Ο άναγνώστης θα καταλαβαίνει γιατί προτιμήσαμε τη μεγάλη αυτή παρένθεση Τὸ άρθρο τὸυ Μπαμπύς φέρει μιά δυνατή συμβολή στην έρευνα. Είναι άλλωστε, κατά την κρίση μας και ή έγκυρότερη γνώμη πού θα μπορούσε ν' άκούσσει από τὸς διανοούμενους της Δύσης άπάνω στο πολυπλοκό ζήτημα της Τέχνης. Πριν από δυο περίπου χρόνια ο ίδιος ο Μπαμπύς, από τις στήλες της «Humanité» έδημοσίευσε τη βαθυστόχαστη εκείνη έκκλησή του πρὸς τὸς διανοούμενους (πὸ σταλμένη δημοσίευσε και στη «Λογοτεχν. Έπιθεώρηση» άρ. 3) πού εϊτανε σύγκαιρα και μιά έπαναστατική κραυγή, μιά πρόσκληση τὸν διανοούμενων στο έργο της κοινωνικής άναδημοιοργίας. Η φωνή εκείνη δεν έμεινε χωρίς άπήχηση, γιατί έπακολούθησε μιά έντατική πνευματική ζύμωση μεταξύ τὸν διανοούμενων της Δύσης και έδωσε άρροπή για την άνακίνηση τὸυ ζητήματος της προλεταριακής τέχνης.

Η σημερινή έκκληση—γιατί ο ίδιος χαρακτηρισμός προσήκει—πλουτισμένη με έντονο τόνο φόν, άκούεται μέσα σε γνόφιο περιβάλλον. Και οι καρποί δέ θ' άργήσουν...

ANTREAS ZEBGAS

(Συνέχεια της έρευνας στο έρχόμενο)

Τὸ καθήκον κάθε καλού συνδρομητῆ μας είναι να μιάς έγγράψει άκόμα ΕΝΑ συνδρομητῆ. Με τὸν τρόπο αυτό, ΔΙΠΛΑΣΙΑΖΟΥΜΕ άμέσως τὸν αριθμό τὸν συνδρομητῶν μας και διευκολύνεται ή εκδοσή της 40 σέλιδης «Νέας Έπιθεώρησης», ΧΩΡΙΣ ΚΑΜΜΙΑ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ τῆς συνδρομῆς της.

Έλπίζουμε ότι ο κάθε φίλος και άναγνώστης μας θα άνταποκριθεί στην έκκλησή μας.

ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΚΕΣ ΝΟΥΒΕΛΛΕΣ

ΤΑΛΕΝΤΟ

Σὰ νὰ μὴν ἄκουσε, θαρρεῖς, τὴ θεοτέρελλη σειρήνα πὸν σφύριζε ξαφνικά, χαρούμενα, στ' αὐτὶ τοῦ καθ' ἑργάτη; φτάνει πιά ἡ δουλειά μεσημέρι!...

Καὶ μόνο ἅμα σταμάτησε δλομόναγος ὁ τόνος του, μονάχα τότες αὐτὸς παρήτησε τὸ σκαρπέλλο ἀπ' τὸ χέρι του.

Πῆε πλύθηκε, κ' ἄργά, ἀνόρεγα, τράβηξε γιὰ φαί: ἐκεῖ δὰ δίπλα σ' ἕνα ἰσόγειο μαγέριζο.

Βγαίνοντας ὅμως, κοντοστάθηκε καὶ κάρφωσε τὸ μάτι του στ' ἀντιζυρνὸ ἐργοστάσιο ὁποῦθε ἔβγαναν οἱ τελευταῖοι.

Κοίταξε, κοίταξε τόσο ἐπίμονα: σὰ νὰ προσπαθοῦσε νὰ ξεδιαλίνει ποιὸς ξαίρει τί μυστήριον. Ἐνας πὸν δὲ θὰ εἶχε μπεῖ στὴ σκέψη του μπορεῖ νὰ νόμιζε ὅτι ἡ ἐπίμομη αὐτῆ ματιὰ εἶχε κάποια ἄλλη ἔννοια.

Ὅμως ὄχι. Γιατὶ αὐτὸς εἶτανε τορναδόρος σὸν μεταλλο, καὶ τ' ἀντιζυρνὸ εἶτανε ξυλουργεῖο.

Πάει νὰ πεῖ: κάτι ἄλλο εἶχε σὸν νοῦ του. Ἐνας συνάδελφός του περνώντας τὸν χτύπησε στὴν πλάτη.

—Κάτι τὸ πολυκοιτᾷς αὐτὸ τὸ...

—...ἀπόρητο φροῦριον.

* *

Μπαίνοντας σὸν μαγέριζο βόηχαν ἕναν κόσμο ἀνάστατο: ἐργάτες πεινασμένοι μὲ τὰ ρούχα τῆς δουλειᾶς, βουή, κακὸ, φωνές, σπρωξίματα. Καὶ δυὸ γκαρσόνια πὸν δὲν τὰ πρόφταναν.

—Ἐλα δῶ... βρήκα θέση, τοῦ εἶπε ὁ σύντροφός του.

Μὰ αὐτὸς πὸν ἔφρανε βόλτα μὲ τὸ μάτι του, ἀνακάλυψε θαρρεῖς ἐκεῖνο πὸν ζήτηγε.

—Ὅχι ἐκεῖ. Ἐδῶ!...

—Ἄς εἶν' κ' αὐτοῦ.

Παράγγειλαν, περιέμεναν.

—...Καλὰ λές! Ὅσο δὲν τόχουμε ἐμεῖς στὰ χέρια μας τόχει ὁ ἐχθρὸς στὰ δικά του. Μὰ γιατί νὰ μὴν τόχουμε ἀκόμη, ἔ;

—Σιγότερα!—καὶ εἶχε τ' αὐτὶ του ἄλλου.

—Τὰ μακαρόνια;... Τὰ φασόλια;...—ρωτοῦσε τὸ γκαρσόνι ἀφίνοντας τὰ πιάτα.

Ὅμως ὁ τορναδόρος ἀνακατέοντας ἀφρημένα τὴ φασολάδα του πὸν ἄχνιζε, παρακολοῦθοῦσε τὸ νέο του διπλανοῦ τραπέζιου πὸν κάτι κουβέντιαζε μ' ἕνα μεσόκοπος ἐργάτη. Ὁ νέος ἔλεγε, κ' ὁ μεσόκοπος ἀπαντοῖσε πότε πότε.

—Καλὰ βρὲ ἀδερφέ!... Σωστὰ καὶ ἄρα ὅλα αὐτὰ, ἄλλα... Αὐτὰ θὰ τὰ δὸν τὰ ἐγγόνια μας, τὰ τριεγγόνια μας. Ἐμεῖς τί γινόμαστε!...

Παίλι κάτι ἐξακολουθοῦσε νὰ λέει ὁ νέος. Ὅμως ὁ μεσόκοπος, ἅμα τέλειωσε τὴν τελευταία μπουκιὰ του, κούνησε δύσπιστα τὶς πλάτες, σηκώθη-

κε ἀδιάφορα, τράβηξε, ἔφραγε. Κάποιος ἄλλος πὸν περιέμενε θέση, ὄρμησε νὰ καταλάβει τὴν ἀδειανή, ἀλλὰ μόλις εἶδε τὸ νέο κοντοστάθηκε.

—Τ' ἀκούς; Θὰ μ' ἀρίσεις νὰ φάω μὲ τὴν ἡσυχία μου; Νὰ πάει τὸ φαί στὴν καρδιά μου; Γιατὶ ἂν ἀρῶσεις πάλι τὴ λίμα...

Ὁ νέος δέχτηκε τὴν ψυχολογία μὲ στεναχώρια. Ἐφραε καὶ σηκώθηκε.

—Γιὰ ἔλα δῶ!—τοῦ ἔζωψε τὸ δρόμο ὁ τορναδόρος.—Κάτσε!...

Τὸν εἶχαν βάλει στὴ μέση οἱ δυὸ τους.

—Τὸ λοιπὸν; Πῶς πάει;...

—Γι' αὐτὸ μὲ φώναξες;

Φυσικά, γι' αὐτὸ τὸν εἶχε φωνάξει, κ' αὐτὸ τὸν στεναχώρησε ἀκόμη περισσότερο.

—Δὲ βρανεῖσαι! Λὲ γίνεται τίποτα μ' αὐτοὺς ἐδῶ... Αὐτὸν τὸ κεφάλι δὲν παίρνει οὔτε ἄχου.

—Νὰ σοῦ πῶ: Γιὰ τὸ ὅτι κάποιου κεφάλι φταίει μέσα σ' ὅλα αὐτὰ, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, δὲν ξαίρω ὅμως ἂν εἶναι τὸ δικὸ τους ἢ τὸ...

—...τὸ δικὸ μου, λές;

—Πέστο κ' ἔτσι.

—Μὰ ἐγὼ ἐξηγήσα...

—Ξαίρω, ἄκουα τόσες ὄρες. Τοῦ ἐξηγοῦσες τί θὰ κάνουμε ἅμα πάρουμε τὴν ἐξουσία κ' ἔπειτα. Γιὰ πρώτη φορὰ πὸν τοῦ μίλησες, αὐτὸ βόηχες νὰ τοῦ πεῖς, ἔ;

Ὁ νέος διαμαρτυρήθηκε.

—Ὅχι! ἔχεις λάθος...

Τοῦ εἶχε ἤδη μιλῆσει γιὰ τὴν ἐμπορευματικὴ παραγωγή μέσα στὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία. Τοῦ εἶχε πεῖ γιὰ τὸ νόμο τῆς ἀξίας, γιὰ...

—... Καὶ οὔτε ἴδρωσε τ' αὐτὶ του. Οὔτε κἂν ἐνδιαφέρο ἔδειξε.

* *

—Τὸ βλέπεις τοῦτο, κεῖ;

—Πῶς! Μιὰ ρεκλάμα πὸν λέει γιὰ φτηνά, γερά, καλὰ παπούτσια. Κάθε πὸν περνῶ μὸν χτυπάει σὸν μάτι, μὸν θυμίζει πὸς τρύπησαν καὶ πᾶνε τὰ παπούτσια μου, καὶ πὸς...

—Ὅ, τι κάνεις κάνεις, πρέπει νὰ πάρεις παπούτσια, καὶ ὅτι...

—... ἔχω κάθε συμφέρο νὰ τὰ πᾶρω ἀπ' αὐτοῦ πὸν λέει, μὰ καὶ εἶναι φτηνά, καλὰ, γερά... Πῶς σοῦ ἦρθε νὰ μὲ ρωτήσεις;

—Γιὰ νὰ σοῦ πῶ πὸς ἐδῶ δὲν ἔκανες γιὰ τίς ιδέες σου, οὔτε αὐτὸ πὸν ἔκαμε ὁ παπουτσής γιὰ τὸ ἐμπόρευμα του.

—Καὶ μήπως ἐμπορεύουμα ιδέες ἐγὼ;

—Ὅχι δὲν ἐμπορεύουμα ιδέες, προσπαθεῖς ὅμως νὰ ἐπιλώσεις τίς ιδέες σου, νὰ τίς κάνεις γνωστές, νὰ τίς μάθουν ἐκεῖνοι πὸν ἔχουν κάθε συμφέρο νὰ σὲ ἀκολουθήσουν.

—Καὶ λές πὸς ἄπρεπε νὰ κάνω ρεκλάμα;

—Λέω πὸς θὰ ἔπρεπε νὰ κάνεις προπαγάνδα. Τί λές; Αὐτὸ πὸν ἔκανες τόσην, ὦρα; Ὅ, τι ἄλλο θέλεις μόνο προπαγάνδα πὸν δὲν μπορεῖς νὰ τὸ πεῖς. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ προπαγανδί-

σεις ἕναν ἐργάτη, δίχως νὰ τοῦ κινήσεις πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸ ἐνδιαφέρο του, δίχως νὰ τὸν βγάλεις ἀπ' τὴν ἀδιαφορία, δίχως νὰ τὸν σταματήσεις σὸν δρόμο του καὶ νὰ τοῦ πεῖς, ν' ἀρῶσεις ἀπ' ἐκεῖ πὸν τοῦ πονά, πὸν τὸν ἐνδιαφέρει ἄμεσα...

—Καὶ νὰ σταματήσω αὐτοῦ, ὅπως κάνουν οἱ σοσιαλφρασιστες;

—Φυσικά ὄχι!.. χάχα!..

—Νὰ τοῦ στήσω θέλεις νὰ πεῖς παγίδα;

Δύσκολα συγκρατήσε μιὰ περιφρονητικὴ γκριμάτσα ὁ τορναδόρος πὸν τὸν εἶχε ἐξοργίσει μιὰ τέτοια ἐρώτηση! Μὰ γλήγορα τοῦ πέρασε ὁ θυμὸς. Ἄναψε ἡσυχά-ἡσυχά ἕνα τσιγάρο κ' εἶπε καὶ στοὺς δυὸ.

—Ἀκούστε μιὰν ἱστορία!..

* *

—Δὲν πᾶνε πολλὰ χρόνια πὸν δουλένα ἀκόμη τότες στὰ καράβια. Μιὰ μέρα ξεμπάρκαρα σ' ἕνα μεγάλο πόρτο, κ' ἔφραγα νὰ βρῶ νὰ μπαρκάρω ἄλλου. Μοῦ εἶχαν πεῖ πὸς ἂν πρῶφται νὰ πάω γλήγορα σὸν σοματεῖο εἶχε δουλειά. Καὶ τὴν βράδα φυσικά στὰ πόδια νὰ φτάσω μιὰν ὥρα ἀρχιτερά. Ἐπρεπε νὰ διασχίσω ἕνα πολυσύναστο βουλεβάρτο γεμάτο κόσμον βιαστικὸ φυσικά νὰ πάει στὴ δουλειά του, γιὰ τί φαίνεται σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη δὲ χάζεσαι ὁ κόσμος περπατώντας. Ξαφνικά τὶ ἀκούω δίπλα μου, πᾶνω σὸν πεζοδρόμο ὅπου πήγαινα; Πέφτανε χάμω ἀσημένια τάλληρα. Ἡ βιάση μου δὲ μ' ἐμπόδιζε νὰ ρίξω μὴ ματιά. Γύρισα εἶδα ἕνα νέο πὸν οὔτε πολὺ οὔτε λίγο πετοῦσε τάλληρα χάμω: πέντε ἔξι...

—Τρελλάθηκε; εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου. Τὸ ἴδιο εἶδαν κ' οἱ ἄλλοι πὸν πήγαιναν στὴ δουλειά τους. Κι' ὁ νέος ἐξακολουθοῦσε νὰ ρίχνει ὀλοένα. Τί σήμαινε αὐτό; Στάθηκα. Εἶχανε σταθεῖ κ' ἄλλοι. Μὲ μιὰ θαυμάσια σβελτοσύνη ὁ νέος πὸν εἶπα, κρατοῦσε μὲ τὸ πόδι του τὰ τάλληρα καὶ δὲν τ' ἄφρινε νὰ κυλήσουν. Ἐμεῖς δὲν ξαίραμε, νὰ σκύφουμε νὰ μὴ σκύφουμε... Ὅπου αὐτὸς κάνει ἔτσι μιὰ τὸ πόδι του, καὶ τὰ βάζει ὅλα στὴ γραμμή. Βγάζει καὶ μιὰ ἐφημερίδα ἀπ' τὴν τσέπη του. Εἶχε κίβλας σχηματιστεῖ κύκλος ἀπὸ ἀνθρώπους τόσο βιαστικούς, ὅσο κ' ἐγὼ. Στὰ χέρια τοῦ νέου ἡ ἐφημερίδα εἶχε παίρει τὸ σχῆμα ἐνὸς χαρτενίου κόκορα πὸν εἶχε εἰσε τοποθετήσει κίβλας χάμω κ' ἀπευθυνότανε τώρα σ' ἐμᾶς πὸν προσέχαμε.

—Θὰ μετοίχω τρία, κἄνιοι, καὶ ὁ χαρτενίος κόκορας θὰ φαίει τὰ τάλληρα.

Ἡ περιέργεια μας κορυφώθηκε. Περιμέναμε νὰ δοῦμε ἂν θὰ φαίει ὁ χαρτενίος κόκορας τ' ἀσημένια τάλληρα.

—Ἐνα!... δυὸ!... Φάε κόκορα τὰ τάλληρα ἅμα πὸν τρία!...

Ἡ προσοχή μας εἶχε φτάσει σὸν κατακόρυφο. Ὅμως μάταια περιμέναμε αὐτὸ τὸ τρία,

ἐνῶ στὸ ἀναμεταξὺ ὅλο καὶ σταματοῦσαν οἱ περσαστικοί.

—Σὰς ζητῶ συγγνώμη κύριοι, εἶπε ὁ νέος στὴν «μύνηρη»—ὅμως θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς πῶ νέντα σκέια τὴ γνώμη πὸν ἔχω γιὰ σᾶς: Εἶστε κάτι παραπάνω ἀπὸ ἀπλοῖκοί. Τέτοια χαζομάρα ἐκ μέρους σας δὲν τὴ φανταζόμουνα.

—Βρὲ αὐτὸς μᾶς βρῆζει!... εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου.

—Ἀκούς ἐκεῖ!... νὰ σταθεῖτε νὰ δεῖτε ἕναν κόκορα, χαρτενίον κόκορα μὰ τρώει ἀσημένια τάλληρα. Θέ μου, τί ἀνόητοι ἀνθρώποι!...

—Ἄν μᾶς σταματήσες γιὰ νὰ μᾶς βροῖσεις—τὸν διέκοψε κάποιος.

—Ὅχι, κύριοι! Δὲν εἶχα καμμιά ὄρεξη καὶ κανένα συμφέρο νὰ σᾶς σταματήσω γιὰ νὰ σᾶς βροῖσω. Τὸ συμφέρο μου, πὸν εἶναι καὶ συμφέρο σας, συνίσταται κάπου ἄλλου! Ἀκούστε νὰ δεῖτε.

Στὸ ἀναμεταξὺ εἶχε μαζέψει τὰ τάλληρά του, καὶ τσαλάκωσε τὸν κόκορα. Μᾶς μίλησε γιὰ τὰ δόντια. Μᾶς εἶπε σύντομα τί φοβερὸς καὶ τρομερὸς ἀρρώστιας μᾶς περιμένουν ὅταν σαπίζουν τὰ δόντια μας καὶ σαπίζουν ὅταν δὲν τὰ πλύνει κανεὶς πρῶτ' καὶ βραδὶ μ' ἕνα καλὸ βουρτσάκι.

—...νὰ! σὸν καὶ τοῦτα ἐδῶ τὰ βουρτσάκια!..

Κ' ἔβγαλε ἕνα πακέτο ἀπ' τὴν τσέπη του.

—Δυὸ φράγκα τὸ ἕνα, κύριοι!.. Μόνον δυὸ φράγκα!...

Ἐ λοιπὸν, ἄλλο πὸν σᾶς τὸ λέω, κ' ἄλλο νὰ τὸ βλέπατε. Ἐνὸ κανεὶς μας, λίγα λεπτὰ πῶ πρῶν, δὲν εἶχε οὔτε διάθεση οὔτε σκέψη ν' ἀγοράσει βουρτσάκια, τώρα... Ἀφοῦ ἀγόρασα κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος, μὰ καὶ εἶχα τόση ἀνάγκη.

* *

Γέλασαν καὶ οἱ τρεῖς τους.

—Χαρά σὸν ταλέντο νὰ προπαγανδίζει ἔτσι τὰ βουρτσάκια του... εἶπε ὁ νέος.

—Φυσικά! Ἐνὸ ἂν τὰ εἶχε κλεισμένα σὲ κανένα λογι, καὶ περιέμενε νὰ πάει μόνος του ὁ κόσμος...—προσέθεσε ὁ ἄλλος.

Ὁ τὸν ναδόρος χτύπησε τὸ νέο στὴν πλάτη:

—Εἶναι ὄραγες ἀνά κη νὰ βγάλουμε συμπέρασμα; Νὰ ποῦμε τὸ γιατί δὲν ἐπίαξες ἀκόμη πυρῆνα σὸν ἐργοστάσιο σου!..

—Περιστὸ, τὸν διέκοψε ὁ νέος!..

* *

Σήμερα σὸν ἐργοστάσιο K... δουλεύει ἕνας βαρβάτος πυρῆνας.

Κι' ὁ νέος πὸν εἶπα, ἕνας ἄξιος πυρηνάρχης ἔλεγε τίς περασμένες:

—...Μιλοῦμε γιὰ ταλέντα μουσικῶν, καλλιτεχνῶν, συγγραφέων. Κι' ὅμως, τὸ πὸν πολῦτιμο ταλέντο γιὰ μᾶς, εἶναι αὐτὸ πὸν τὸ λημονάμε ὅσο, τόσο συχνά: τὸ ταλέντο τοῦ προπαγανδιστῆ.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ

ΤΖΑΚ ΛΟΝΤΟΝ

ΑΠ' ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

«Η ζωή των μεγάλων συγγραφέων—έχουμε πρόχειρα παραδείγματα—είναι πάντα στενά δεμένη με το έργο τους, με τη λογοτεχνική τους έκφραση. Μά αυτό, έτοι από δω ως εκεί, ίσως να μην ταιριάζει πλέρια στο παιδί αυτό της φουρτούνας και του πελάγου που μεγάλωσε με το λίκνο και τον άρρο της θάλασσας. Θα μπορούσε κανείς να πει για το Ζάκ Λόντον, πως η ζωή του είναι αυτό το ίδιο το έργο του. Πολλές φορές ο συγγραφέας παραχωρεί τη θέση του στο χρονικόγράφο που καταγράφει με λεπτομέρειες και ημερομηνίες γεγονότα της ζωής που ζήσε χωρίς καμιά επίτιμηση και χωρίς καμιά εξεζητημένη προσάθεια δημοφιλίας στον Κί' όμοιο! Πόσο φρατό, πόσο μεγάλο είναι! Γιατί η ζωή του όλη στάθηκε ένα σκληρό ποίημα, ένας καματερός άγνων ανάμεσα στη ζωή και στο θάνατο, μία πάλη όπου ο νικητής είναι ζωής ποιητής, ένας μεγάλος τεχνίτης. Πώς θα γινόταν η περιγραφή της να μην είναι ίσια κι' όμοια φράια και μεγαλόθυμη!

«Η ζωή των ανθρώπων όπως ο Ζάκ Λόντον φαίνεται να μοιάζει με τραχιά δυνατό δρομεία που ή λαχανιασμένη του προσάθεια δε λιγάκι μπροστά στα υπόδια—από τα σκληρά χρόνια της παιδικής του ηλικίας ίσαμε τη δόξα και το θάνατο—ανάμεσα από ταξίδια και περιπέτειες, ανάμεσα από άγνωνες για το ψωμί όσο και για τη φυσική και διανοητική του ανάπτυξη, ενάντια στους άδυσπότητους φρομαγούς της κοινωνίας... Γιατί ο Ζάκ Λόντον είναι από τους λίγους—τους πολύ-πολύ λίγους—τεχνίτες της εποχής μας που γεννήθηκε από την έργατική τάξη και στο έργο του αποτύπωσε την ταξική του συνείδηση.

Μά ως παρακολουθήσουμε λίγο τη ζωή του, σύντομα, όσο μάς επιβάλλουν οι τεχνικές ανάγκες ενός περιοδικού με περιορισμένο χώρο—γιατί αν θάρπετε να την εξιστορήσει κανείς θα γινόταν ανάγκη να προσφύγει σ' Έκδοτικό Κατάστημα.—Βοηθός και οδηγός απαραίτητος γι' αυτή τη δουλειά είναι το τελευταίο βιβλίο της γυναίκας του Λόντον της Charmian London που συμπερίστησε μαζί του αρκετό χρονικό διάστημα της πολυκύματης ζωής του. Το βιβλίο, συμπυκνωμένο, με πλούσιο σε άναμνησεις, μάς δίνει μία συγκινητική εικόνα της ζωής του συγγραφέα.

«Ο Ζάκ Λόντον ήθελε ο ίδιος, μάς λέει η βιογράφος του, αν πέθανε πριν απ' αυτήν, να διηγόταν τη ζωή του... «Μά υποσχεθού μου πως θάσαι ειλικρινής!» έπέμενε.

Γιατί ο Ζάκ Λόντον—θαλασινός, έργατης, αλήτης, λαθροέμπορας—παρρησιώδης από τη ζωή στις θάλασσες και τις μεγάλες στράτες του κόσμου, τώγχε καμάρη του πως στάθηκε ένας «άντρας» με την πλέρια σημασία που έδινε σ' αυτή τη λέξη και σαν τέτοιος αξιοσέπτος πρῶτ' απ' όλα σεβασμό στην αλήθεια. Γι' αυτό και η γυναίκα του μάς δίνει στο βιβλίο της μία ζωή πρῶτ' απ' όλα αληθινή και εξιστορημένη κατά τρόπο μεθοδικό, αναφέροντας γράμματα, άποσπάσματα από τα βιβλία του και κουβέντες του συγγραφέα.

Νά η παιδική ηλικία:

«Δέκα χρονῶ παιδί, πούλαγα έφημερίδες στους δρόμους. Κάθε σέντσι που κέρδιζα πηγαίνα στην τσέπη των γονιών μου» σύχαινα στο σχολείο, ντροπέομος για τα ρούχα που φορούσα. «Από την εποχή

έκεινή δεν ένοιωσα πιά παιδικά χρόνια. Σηκωνόμου να στις τρεις το πρωί για να πάρω έφημερίδες. Σάν τέλειωνα αυτή τη δουλειά πήγαινα κατ' εθείαν στο σχολείο. Μετά το σχολείο έβα βραδυές έφημερίδες. Τά Σαββατόβραδα βόηθαγα ένα πουλήτη πάγου. Τις Κυριακές μάρινα τις μπλιτες των μεθυσμένων «Ολλαντέζων που παίζανε σε μία δεντροστοιχία. Θέ μου! «Έδινα κάθε σέντσι που κέρδιζα κ' είμουνα ντυμένος σά σκιάχτρο».

Και η τρομερή αυτή φράση που επανέλαμβανε συχνά με την πικρή μελαγχολία ενός ανθρώπου που δεν είχε ποτέ του παιδικά χρόνια»: «Έτρεφα πούσο από μία χαμένη παιδική νεότης!».

Το ίδιο και τα έφημικά χρόνια πέρασαν στη στέριση και τη μιζέρια με ξαφνικά λύτερα ξεπετάγματα στη θάλασσα, προς το νερό που άγαπούσε πάντα με πάθος, όπου, καθώς μάς λέει η γυναίκα του, «ένοιωθε πως ζούσε πού πλατεία» βουίος σ' αυτό, με τόσους ανθρώπους που θέλουνε να ξεφυγούν από μία γήινη ζωή καταπίεσης και πού βρίσκονε στο άπεραντο και φουρτουνασμένο όνειρο των κυμάτων το άπειρο και την ελευθερία που πεθύμανε... «Hommage libre! toujours ti chérisiras la mer!» έπε και ο Μπουντλαίρ...

Δεκαπέντε χρονῶ, ο Ζάκ, μπαίνει σε μία φάμπρικα «σταθήσε μάς λέει το βιβλίο, πραγματικά ο τύπος του εκμεταλλεζόμενου παιδιού, το αίσχος αυτού του σύγχρονου πολιτισμού».

Καθόλου άερας, για το στίβος του το συνειδημένο στο μπάτι της θάλασσας, μηχανές χωρίς προφυλακτήρες όπου άγρία και κορίτσια πληγούντανε καθημερινά, δουλειά δεκαοχτώ και είκοσι ώρών τη μέρα για ένα άθλιο μιστό.

«Πεθαμένοι απ' την κόουραση δεν είχαμε τον καιρό ούτε τά μάτια να σηκώσουμε ούτε ν' άναστενάσουμε... Άκούοσε ένα δευτερολέπτο άπροσεξίας και το δάχτυλο σου πέταγε... Είχα τύχη».

«Ο Ζάκ διατήρησε από την άδλια αυτή παιδική ζωή του, μία άνάμνηση κολασμένη που άργότερα μάζι με άλλα, θά τότε βοηθούσε να διαμορφώσει την επαναστατική του πίστη.

«Η θάλασσα τον τραβάει πάλι» μπαρκάει με μία ομάδα τυχοδιώχτες» πραγματοποιεί το όνειρο του: «Θά περνούσα όλη μου τη ζωή στο νερό!».

Νέος άκόμη πήρε μαζί του μία νέα κόρη «μαϊτρέσσα της ηλικίας του» και ταξιδεύει έτσι λύτερα, ξέγνοιαστος, στην τύχη συνειδητεί να πίνει πολύ και χρειάστηκε άργότερα να καταναλώσει όλη την ένεργητικότητα του για να θανατώσει αυτό το πάθος «που άπειλούσε να τότε κάνει να βουλιάζει πού επικίνδυνα απ' όσο κανένα του νανάγιο».

Σχετικά μ' αυτό υπάρχει ένα μέρος του βιβλίου άρκετά παράξενο: «Ο Ζάκ είναι μεθυσμένος και πέφτει στη θάλασσα» θαρρώντας όμως στη ζαλάδα του μεθυσισού του πως θεληματικά αυτοχονοδσε ενώ το ρέμμα τον παρσέρει στο πέλαγο, τονίζει ένα πένημο τραγούδι. «...Μά ξάρνου... έβγαλε τά ρούχα του για να κολυμπά με περσότερη εύκολία και να ξεφύγει άπῶνα θάνατο πού σαν το καλοσκέφτονταν δεν τότε θέλησε διόλου. «Όταν ξεπέρασε τις προκυμαίες, έπεσε άνάσκειλα στο νερό και κατόπι χωρίς λόγο, κάτω από τ' άστέρια, νουίθοντας τον έαυτο του μόνο και κύριο της υίρας του, ξανάρχισε το πένημο τραγούδι του».

Λίγο-λίγο ο Ζάκ ανακαλύπτει πού θά πρέπει άληθινά να είναι η ζωή του, μ' η ζωή δεν του επιτρέπει άκόμη να πραγματοποιήσει τά όνειρά του. Διαβάζει πεισμομένα, σπουδάει ταξιδεύοντας άριστοζόντας τις μεγάλες στράτες μ' ένα «στρατό άνέργων» από τους «βιομηχανικούς έκεινους στρατούς» όπως τους λένε, πού κάνουν οργανωμένες «πορείες» άνάμωσ' από τις πόλεις της Άγγλιας ή της Άμερικης. Ζει την επικίνδυνη ζωή του άνθρακωρύχου... «Υστερα,

γυρίζοντας πάλι κοντά στην οικογένειά του γίνεται φοιτητής, μπαίνει στο Πανεπιστήμιο (δουλεύοντας για να κερδίσει τη ζωή του, σ' ένα καθαριστήριο). Άρχίζει να γράφει και φεύγει ξαφνικά για το Κλόντικ, συμμετέχοντας στην εξέδωρηση για το χρυσάφι της εποχής. Η άφιξη της ζωής αυτής του χρωστούρα είναι φιλοσοφικά συγκινητική. Από τότες περνά ζωή πλάνητα, κατόπι έρχεται ο πρώτος γάμος, ή φιλοσοφική δόξα, ο δεύτερος γάμος (με τη γυναίκα που δηριγείται σήμερα τη ζωή του) νέα ταξίδια στη Γλασκωβία, το Μεξικό, τη Χαβάη και τέλος ο θάνατος στά 1916 (γεννήθηκε στον Άγιο Φραγκίσκο στά 1876) που θέτει τέρμα στη μεστή και φλομωμένη αυτή ζωή.

Μά, και τά γράμματα του μάς τό αποδείχνουν, ο Ζάκ Λόντον δεν είτανε μόνον ο ξέγνοιαστος θαλασσινό» ή ποιήσης, ή μουσική τότε συγκινοδσαν «μερήθ σακρών» κι' ως το τέλος της ζωής του άσκολούνταν με τά μεγάλα φιλοσοφικά προβλήματα. «Ο Ζάκ Λόντον υπήρξε ένας επαναστάτης, κι' αυτό διαπιστώνεται όχι μόνο από τά έργα του, όπου το πνεύμα της άνταρσίας κατά των σημερινών κοινωνικών θεσμών και φραγμών έκδηλώνεται παντού, αλλά και με τις πράξεις του. Στά 1905, στη Νέα-Υόρκη, όταν είχε γίνει πιά ένδοξος κ' είχε κάθε λόγο να κολακεί το κοινό πού τότε διάβαζε παρ' όλο το μαστίγωμα πού δέχονταν από την άδυσπότη πένα του συγγραφέα, σε μία συγχέηση πού είχε προετοιμάσει προς τιμή του ο σοσιαλιστικός κύκλος των άριστερών συγγραφέων, πήρε το λόγο με μία ήρεμη άφιρησία και διάβασε μία μελέτη του για την Έπαναστάση, αποδείχοντας πως μόνο μ' αυτήν ή κοινωνία θάλλαξε ρυθμό και θά γινόταν δικαιότερη. Επίσης άρκετά εύγλωτο είναι το γράμμα πού έστειλε, περι τά τέλη της ζωής του, στο σοσιαλιστικό κόμμα, της Άμερικης δηλώνοντας την παραιτήση του και

τονίζοντας καθαρά πως ή «έργατική τάξη δε θά κаторφανε να χειροφετηθεί παρά μη συνθηκολογώντας ποτέ με τον έχθρό» κι' άκόμη πως δε μπορούσε να άποτελεί μέλος ενός κόμματος «πού του λείπει το πολεμικό σθένος και δεν υποστηρίζει ξέφραρα και ειλικρινά την πάλη των τάξεων».

«Μόνον με την Έπαναστάση!»—όσο φρασε.

Είναι άκόμη γνωστό—κι' ο Upton Sinclair το άναφέρνει σε μία σχετική μελέτη πού δημοσιεύει στο «Mondes»—πως ο Λόντον άσολήθηκε πολύ με το σεξουαλικό ζήτημα για το όποιο έτρεφε μερικές πρωτότυπες ιδέες. (Λ.χ. Το όνειρο της ένωσης ενός δνατου και έλευτερου άντρα με μία έπίσης δυνατή και έλευτερή γυναίκα). «Όσοσο πολλές φορές ο Λόντον άναγκάστηκε να γράφει πράματα πού κι' ο ίδιος έπαψε από καιρό να πιστεύει. Αυτό τον έκαιε να αισθάνεται απέχθεια για τά ίδια του τά έργα και γράφει σχετικά: «Μιά και το γράφω μού προξενεί φρίκη. Τό κάωω γιατί έχωσ ανάγκη από λεφτά και είναι ένας τρόπος εύκολος για να κερδίσει κανείς. Μά αν υπορούσα να διαλέξω, δε θάγγιζα το χαρτί με την πένα μου, έχτος αν έπρόκειτο να γράφω μία σοσιαλιστική μελέτη για να πού στο μπουρζουάδικο κόσμο πόσο τότε μισώ».

Ατά τά έργα του σαν «έξωτερικά» να πούμε δείγματα της επαναστατικής του συνείδησης χωρίς να άναφέρμαστε στο έργο του όπου δεν υπάρχει σελίδα χωρίς κ' ένα άλύπητο μαστίγωμα της μπουρζουάδικης κοινωνίας.

**

Θά είταν τολμηρό να ίσχυριστεί κανείς ότι σ' όλο του το έργο ο Ζάκ Λόντον παρουσιάζει τη συνέπεια και τη σταθερή επαναστατική γραμμή πού εμφανίζει στα όρισότερα έργα του, σ' εκείνα που «έβαλε, καθός λέει, όλη την ψυχή του και όλη την καρδιά του».

Κι' άκόμη είταν έξίσου τολμηρό αν βεβαιώνουμε πως ο συγγραφέας δεν παρουσιάζει «άσθενή σημεία»—τα «points faibles» εκείνα που δε θάρπετε ν' άπαντούσαμε στην έκδίλωση των συνειδητών ιδεολογικών προποσφών. Κι' όσο κι' αν φαίνεται σκληρό, από πρώτη άποψη ή μελέτη πού άφιρώνει σ' αυτόν

ο Upton Sinclair στο «Mondes», είναι όσώσο πλέρια δικαιολογημένη όταν κατακρίνει το συγγραφέα πού για να μη χάσει τις 36.000 δολάρια του συμβολαίου με τά «Hearst Magazines» κατέδεχτηκε να γράψει τη

«Μικρή Κυρία του Μεγάλου Σπιτιού» ένα ρομάντσο πού πρότος ο Λόντον καταδίκασε. «Όπως άκόμη άποκαλύπτει ο ίδιος κριτικός του—φίλος από τους

πύς πού στενοδός του Λόντον και θαυμαστής του από τους πύς θερμοδς—βρισκόμους στις Νήσους Χαβάη είταν το enfant gate της άριστοκρατίας και καταδέχτηκε να κάμει μερικά εύτελή κομπλιμέντα για τη

«φιλελευθέρωση της προς τις φυλές πού εκμεταλλεύονταν. Στο Μεξικό γοητεύτηκε από τους τρώποους των πετρελαιοπαγωγών και έγραψε μία σειρά άρθρων στο «Collier's Weekly» πού προκάλεσαν έκρήσεις λύσας μεταξύ των επαναστατικών κύκλων.

Μά όπου ή πραγματική ψυχή του συγγραφέα ξεχωρίζει, μάς δίνει έργα πλούσια σε αίσθημα, έργα άληθινά—το πάθος του για την άλήθεια δε μπορούσε παρά να τον φέρνει πάντα στην ίσοτοπία—έργα όπου το μίσος του για την άδικία και το ψέμα είτανε σαν άναμεινός δαυλός πού διέτρεχε όλες τις άράδες του βιβλίου του, παρακολουθώντας την κάθε φράση, τονίζοντας την κάθε λέξη... «Ο «Λαός της Άβόσσου» είναι ένα άνταρξιστικό ρεπορτάζ από τις έργατικές συνεισίες του Λονδίνου και ένα άγριο μαστίγωμα της άνώτερης τάξης πού έφριξε στην πού θλιβερή, στην πού άποτραπιστική άποτήγησης ένα όλόκληρο λαό. Οι εικόνες του είναι τόσο ζοφρές και παρσαστατικές πού δίκαια ο Σίνκλαϊρ τό κατατάζει ανάμεσα

στά ύψωματα του Μάγιο και λιγάκι πιο ύστερα τα σκυλιά ξεχώρισε το κουφάρι του και μαλώναν για τα κόκκαλά του.

Ο Κοσκούς έβγαλε άλλο ένα ξύλο στη φωτιά και βυθίστηκε πιο βαθιά στα περιωμένα. Θυμήθηκε την εποχή της μεγάλης πείνας που οι γέροι στριμώγωναν κοντά στην πυρεσιλιά μ' άδειο το στομάχι κι' άφριναν από τα χείλια τους να πέφτουν άνοηστες παραδόσεις μιας εποχής που ο Γιουκόν κυλούσε λευτέρως τρεις χειμῶνες άπανωτά, και κατόπιν έμεινε παγωμένος τρία δλόσσοτα καλοκαίρια. Μέσα στην πείνα εκείνη είχε χάσει τη μάννα του. Το καλοκαίρι ο σολομός δὲ φάνηκε κι' η φυλή περίμενε άγωνιώδικα το χειμῶνα, περιμένοντας το καρμπούδι.* Ο χειμῶνας ήρθε μὰ χωρίς το καρμπούδι. Ποιὲς δὲν ἔγινε τέτοιο πράμα, άζόμη και στα νεύατα τῶν γερόντων. Είταν ἡ έβδομη χρονιά που τὸ καρμπούδι δὲ φαινόταν οἱ λαγοὶ δὲν πλῆθύναν και τὰ σκυλιά εἴτανε ζωντανά σκέλεθρα. Στ' ατέλειωτο σούρουπο τὰ παιδιά κλαίγαν και πέθαιναν καθώς και οἱ γυναίκες και οἱ γέροι. Κι' οὔτε ἕνας στοὺς δέκα ανθρώπους τῆς φυλῆς δὲν ἔζησε για νὰ ἰδεῖ τὸν ἥλιο νὰ ξαναβγαίνει τὴν άνοιξη. Αὐτὸ εἴτανε πείνα!...

Μὰ ἔζησε κάποιος χρόνια άφθνήσις ὅπου δὲν ζαίρανε τί νάκαναν τὸ χρέας, ὅπου τὰ σκυλιά πρησιμένα και φουσκομένα ἀπὸ τὸ λιπὸς δὲν εἴτανε καλά για τὸ τίποτε: άφριναν τὸ κυνήγι νὰ προσπερνά χωρίς νὰ τὸ βουτάνε: οἱ γυναίκες εἴτανε γόνιμες και τὰ τσαντήρια βουδίζαν ἀπὸ τίς φωνούλες και τὰ παιχνιδάκια τῶν άρσενικῶν και τῶν θηλυκῶν παιδιῶν. Εἴτανε τότες που κι' οἱ άντρες καρμάρωναν τὰ στήθια και ἔσπηναν οἱ πάλιες ἔχθηρες: τότες εἴτανε που διαβήκανε τὰ βουνα τὸ Νότου για νὰ σκοτώσουνε τοὺς Πέλλυ και τὰ ὑψώματα τῆς Λύσης για νὰ καλοκαθίσουνε στὶς σβυσμένες φωτιὲς τῶν Τανιάς.

Θυμότανε, ὄντας παιδι άζόμα, σένο ἀπ' αὐτὰ τὰ χρόνια τῆς εὐφορίας, νὰ εἶχε ἰδεῖ ἕνα μεγάλο άρχιέλαφο νὰ πέφτει ἀπὸ τοὺς λύκους. Ο Ζιγκ-χά βρισκονταν μαζί του ξεπλωμένος στὸ χιόνι για νὰ κινάνε, ὁ Ζιγκ-χά που εἶχε γίνει ὁ πὸ πιτῆδιος ἀπ' τοὺς κυνηγοὺς και πὸ ἀργότερα πίνιγχε πέφτοντας σὲ μὴ τρώπα τῆς κρούστας τοῦ πάγου τοῦ Γιουκόν. Τόνε βόηχανε ἕνα μῆνα ἀργότερα ξυλασμένο ἀπὸ τὸν πάγο, στὴ στάση που εἶχε πάρε πολυμῶντας νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν τρώπα.

Μὰ ἄς ξαναγοῦσιμε στ' άλογοέλαφο. Ἐκείνη τὴ μέρα, ὁ Ζιγκ-χά κι' αὐτὸς πήγανε νὰ παίξουνε κυνήγι, ὅμοια μὲ τοὺς γονιοὺς των. Στὴν πόλη τοῦ ποταμοῦ βόηχανε τ' άχνία ἀνὸς μεγάλου ἔλαφιοῦ και πολλῶν λύκων.

—Εἶν' άλογοέλαφο! φώναζε ὁ Ζιγκ-χά που ἤξαιρε καλύτερα νὰ ἔξηγει τὰ σημάδια, ἕνα γέριζο άλογοέλαφο που δὲ μπόρεσε νάκολληθῆσει τ' άλλο κοπάδι. Οἱ λύκοι τοῦ κόμωνε τὸ δρόμο για νὰ τὸ ξεμοναχιάσουν και δὲ θὰ τ' άρίσουνε νὰ τοὺς λασκάρεν.

Τόνιτις εἴταν ἡ συνειδησιμένη τακτικὴ τους. Μερόνυχτα χωρίς άνασασμὸ κι' άποστασιά, οὐρλιζόντας πίσω του, πηδώντας σὲ μούτσονο του τὸ κατασπαράζανε ὅσο που ζῶριτανε τὴ δίρα τους... Θάξιζε τὸν κόπο νὰ ἰδεῖ κανεῖς τὸ τ' λογ!...

Μὲ τὸ μισρὸ βῆμα άκολουθῆσαν τὰχνία: αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Κοσκούς, ὅσο κι' ἂν εἴτανε παραζαλισμένος κι' άπειρος θὰ μπόρῶσε ν' άκολουθῆσει τὸ ματωμένο μονοπάτι: ἴσοο πλατὺ εἴταν. Μὲ θέρη κι' ἀπὸ κοντά, παρακολούθησαν τὸ κυνηγιτὸ διαβάζοντας τὴ θλιβερὴ τραγωδία που εἶχε γραφτεῖ ἐντελῶς πρόσφατα σὲ κάθε βῆμα. Ἐφτασαν σ' ἕνα σημεῖο που τὸ άλογοέλαφο ἔστησε κεφάλι τὴν ὁδὴ. Σὲ μάρκος τριπλάσιο ἀπὸ τὸ κορμὸ ἐνὸς μεσοτιμένου παληκαριοῦ ἐνῶ, γυρὸ ὀλοῦθε, τὸ χιόνι ἔδειχνε τ-α-λαπατημένο και σκακατεμένο. Στὸ κέντρο φαίνονταν τὰ βαθειά σημάδια τοῦ ζῶου μὲ τίς πλατειὲς ὀπλές, και σ' ὄλη τὴν περιγυρὰ τὰ ἔξβαθα άχνία τῶν λύκων. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς, τὴ στιγμή που οἱ ἄλλοι σπαράζανε τὴ λεία τους εἶχαν ἔσπλωθεῖ ἐκεῖ σιμὰ για νὰ ξεκουραστοῦν. Τὰ καλοῦνια τῶν ξεπλωμένων κορμῶν στὸ χιόνι φαίνονταν ὀλολάθαρα ὅπως ἔδειχναν μερικά κόκκαλα τους ξεφλουδισμένα.

Ξανά πάλι σταμάτησαν νὰ άνασηκῶνουν τὰ παγοπέδιλά τους, φτάνοντας σὲ μὴ δευτέρη στάση. Ἐδὸ τὸ πλωριό ζῶο θὰ εἶχε συνάψει μὴν άπελπισμένη μάχη. Αὐὸ φορές ἔπεσε, τὸ χιόνι τὸ μαρτυροῦσε, και δυὸ φορές ἀφοῦ ξεμπλέχτηκε ἀπὸ τοὺς ἔχθηροὺς του, άνασηκώθηκε στὰ νύχι του. Εἶχε περάσει πολλὲς καρὸς που αὐτὸ εἶχε ἐκπληρώσει τὸν προορισμὸ του κι' ὅσοτοσο κρατιόταν άζόμη στὴ ζωῆ. Ο Ζιγκ-χά ἔλεγε πὸς εἴτανε πολὺ παρῆξενο που ἕνα άλογοέλαφο περμένο μὴ φορὰ μπόρεσε ν' άνασηκωθεῖ: μὰ αὐτὸ δὲν ὑπάσχει άμφιβολία πὸς τὸ πέτυχε. Ο Σαμάν, σὰ θὰ τοῦ διηγόντανε τὴν ἱστορία, θάβγαζε άσφαλῶς περιεργα προγνωστικά...

Άζόμη μὴ φορὰ σταμάτησαν σ' ἕνα μέρος που τὸ άλογοέλαφο δοκίμασε νὰ σκαρφαλώσει τὴ βουνοπλευριά για νὰ μπει στὸ δάσος. Μὰ οἱ ἔχθηροι του τὸ χιμήξαν ἀπὸ πίσω. Λίγισε κι' άναποδογοῦσιτηκε πέφτοντας μ' ὄλο τὸ βάρος του ἀπάνωθε τους και ζουλιώντας δυὸ στὸ σκληρὸ χιόνι. Εἴταν φανερὸ πὸς ὁ θάνατος θὰ εἴταν πρόσφατος γιατί τὰ δυὸ πτώματα εἴταν άζόμη άπειράχα. Συναντήσανε άζόμη, χωρίς ὅμοια νὰ σταματήσουν, ἀπ' ἄλλες στάσεις σὲ μικρὴ άπόσταση τὴ μὴ ἀπ' τὴν ἄλλη, και πὸν άναμφίβολα εἴτανε σὺ τομες. Τώρα τὸ μονοπάτι εἴτανε

πορφυρωμένο και οἱ άπέραντες δρασκελιὲς τοῦ κολοσσοῦ εἶχαν γίνει κοντὲς κι' ἀδέξιες. Ὑστερᾷ άκούσανε τοὺς πρώτους θορύβους τῆς μάχης ὄχι τὰ μεγάλα οὐρλιαχτὰ τῆς καταδίωξης ἀλλὰ τὸ σύντομο και κομμένο ἀλύχτημα που φανέρωνε τὴν πάλι σώμα μὲ σώμα, δόντι μὲ σώμα. Ο Ζιγκ-χά βάλθηκε νὰ σούρνεται στὸ χιόνι κι' ὁ Κοσκούς, αὐτὸς ὁ κατοπινὸς άρχηγὸς τῆς φυλῆς, ἔκανε τὸ ἴδιο. Μαζὶ παραμέρισαν τοὺς χαμηλοὺς κλάδους ἐνὸς νύβλαστου ἔλατου και κῦταξαν. Ὅ,τι εἴδανε εἴτανε τὸ τέλος τοῦ δράματος.

Ἡ σκηνὴ αὐτὴ, καθώς ὅλες οἱ ἐντυπῶσεις τῆς νεανικῆς ἡλικίας, εἶχε ἐντυπωθεῖ βαθειά στὸ μυαλὸ του και τὰ πεδαιάματα του μάτια τὴν εἴδανε νὰ ξετυλίγεται τὸ ἴδιο καθάστῃ ὅσο και στὸ μακρονὸ ἔκειου παρελθόν. Ο Κοσκούς παραξενεύτηκε, γιατί στὶς μέρες που άκολουθῆσαν ὅταν εἶχε γίνει άρχηγὸς τῆς φυλῆς και πρῶτος σὰ συμβούλιος εἶχε ἐκτελεσει άρκετὰ μεγάλες άνδραγαθίες ὅστε τ' ὄνομά του νὰ χρησιμοποιεῖ για κατὰρα στὸ στόμα τῶν Πέλλυ, χωρίς ν' άναφέρουμε τὸ λευκὸ άγνωστο που εἶχε σκοτώσει σὲ μὴ μονομαχία μὲ μαχαίρια.

Για πολλὴ ὥρα συλλογίζονταν τίς μέρες τῆς νεότητος του, ὅσπου ἡ φωτιὰ χαμήλωσε κι' ἔνοιωσε πὸ βαθειά τὸ δάγκωμα τοῦ κρῦου. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἔρριξε δυὸ κοῦτσουρα και ἔστῆμισε πὸση ζωῆ τοῦ ἔμνησε ἀπ' ὅσο τοῦμνησε ἀπ' τὸ σωρὸ τῶν ἔξλων πλαῖ του. Ἄν αὐτὴ ἡ Σιτ-κοῦμ-του-χά θυμότανε τὸν παπποῦ της και μάζεψε μεγαλύτερη άγκαλιά, οἱ στεργνὲς του ὄρες θάτανε μεγαλύτερες. Καὶ δὲν εἴταν δύσκολο. Μὰ εἴτανε πάντα κακόμυαλο παιδι και δὲν ἔμπουσε τοὺς παπποῦδες της: μάλιστα αὐτὸν ἔποχῃ που ὁ Κάστωφ, τ' άγγόνι τοῦ Ζιγκ-χά ἔρριξε τὰ μάτια ἀπάνω της! Μπὰ! Καὶ τί σήμαινε; Μήπως αὐτὸς δὲν ἔκανε τὸ ἴδιο στὴ θέρη τῆς νεότητος του; ΓΙΑ μὴ στιγμή ἀφουγκράστηκε τὴ σιωπὴ. Μπορεῖ ἡ καρδιά τοῦ γιου του νὰ μαλάωνε και νὰ γυρίζει μὲ τὰ σκυλιὰ του για νὰ ζητήσῃ τὸ γέρο πατέρα του, νὰ τὸν πάρει μὲ τὴν ὑπόλοιπη φυλὴ στὴ χώρα ὅπου τρέγανε πολυάριθμα καρμπὺν βαρνοκίνητα ἀπὸ τὸ λιπὸς!

Τέντωνε τ' άφτια ἐνῶ τὸ πολυστόχαστο μυα-

λό του για μὴ στιγμή ἤρεμοῦσε. Κάποιος θόρυβος. Αὐτὸς μονάχα άνασαινει στὴ βαθειά σιγαλιά. Ἐνοιῶθε πολὺ τὴ μοναξιά του... Ζάφρου... Μὴ άνατριχίλα τὸν πέρασε σβγρομο. Ἐνας πολὺ γνώριμος ἠχος ἔσπῆσε τὸ κειθ, ἕνα παρατεταμένο οὐρλιαχτὸ που ἔρχοταν ἀπὸ πολὺ σιμὰ. Τότες κάτω ἀπὸ τὸ σ' σβυσμένες κόρες τῶν ματιῶν του, πέρασε ἡ ὄπτασιὰ τοῦ άλογοέλαφου, τὸν γέριζο που άρσενικοῦ άλογοέλαφου μὲ τίς κατασπαραγμένες και ματωμένες πλευρές, τὴν άνάκατη χαιτή του, τὰ μεγάλα διχαλωτὰ κέρατα νὰ χαμηλώνουν ἴσαμε τὴ γῆς και νὰ ὑψώνονται ἀπότομα ἴσαμε τὴν τελευταία του στιγμή. Μισοείδε τίς γροῖζες μορφὲς τῆς ὁδῆς, τὰ λαμπρὰ μάτια, τίς κρημιαστὲς γλώσσες, τὰ άφροισμένα σσιβλερὰ δόντια... Ὁ άδυσώπητος κῆλος φαινότανε νὰ στενεύει ὅσο που δὲν ὑπῆρχε πὰ παρὰ ἕνα μαῦρο σημάδι στὸ χιόνι.

Ἐνα κρῦο ὄγγχος τοῦ ἔσπρωξε τὸ μάρουλο και στὴν ἐπαφὴ αὐτὴ ἡ ψυχὴ του ξαναπῆδηξε στὸ παρόν. Τὸ χέρι του ὄρμισε στὴ φωτιὰ και πῆρε ἕνα πυρωμένο δαυλὸ. Στὴν ἀρχὴ, κυριαρχημένο ἀπὸ τὸν κληρο ομοκὸ φόβο πρὸς τὸν άνθρωπο, τὸ θηριὸ πσοδρόμισε, άφίνοντας σάν προειδοποίηση για τοὺς ἄλλους τῆς ράτσας του μὴ παρατεταμένη κρανηγῆ: ἐκείνοι τ' άποκρίθηκαν άμέσως κι' ὁ γέρος κυλιώθηκε σὲ λιγάκι ἀπὸ μὴ ζῶνι ἀπὸ γροῖζα θηρία μὲ άφροισμένα σαγόνια. Τ' άκουσε που ὀλοένα στενεύαν τὸν κύκλο τους. Κούνησε φρενιασμένα τὸ δαυλί του και τὰ μουθουνίσματα ἔγιναν τώρα βρυχηθμοὶ πόνου, μὰ τὰ λαγανιασμένα ζῶα δὲ θέλανε νὰ σκορπιστοῦνε. Πότε τὸ ἕνα, πότε τὸ ἄλλο προχωροῦσε τὸ στήθος του και κατόπιν τὰ πσιονά, μὰ κανένα δὲν ἔφευγε. Γιατί νὰ άγαστρονόμια άδικα στὴ ζωῆ; συλλογίστηκε ὁ γέρος κι' άφρησε τὸ δαυλί του νὰ πέσει στὸ χιόνι και νὰ σβῆσει ἀποκαῖμένο.

Ἡ ὁδὴ βρυχήθηκε μ' άνησυχία μὰ χωρίς νὰ πσοδρομῆσει. Ἡ στεργνὴ στάση τοῦ γέριζου ἔλαφιοῦ ξαναπέρασε ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ Κοσκούς κι' άφρησε τὸ κεφάλι του νὰ γυρε βαρὺ στὰ γόνιτά του.

Τὶ ἔσῆμαινε στὸ κάτω-κάτω; Δὲν εἴταν αὐτὸς ὁ νόμος τῆς ζωῆς;

(*) Εἶδος άγριου και μεγάλου ἔλαφιοῦ που ζεῖ στὰ βόρεια κλίματα και ἴδιως στὸν Καναδά. Εἶναι εἶδος που σπινάξει πολὺ.

W. ASSMUS:

Ο ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝΟΡΑΣΗΣ (INTUITION).

Ο ΜΠΕΡΓΚΣΟΝ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΙΣΜΟΥ (INTELLEKTUALISMΟΥ).

II

Ἡ καταπολέμηση τῆς διάνοιας εἶναι τὸ σημεῖο ἀφεταιρίας τῆς ὅλης φιλοσοφίας τοῦ Μπέργκσον. Ἡ καταπολέμηση ὅμως αὐτὴ δὲ φανερόνεται τόσο εὐκόλα. Πουθενὰ ὁ Μπέργκσον δὲν ἀρχίζει μὲ ἄμεση ἐπίθεση κατὰ τῆς διάνοιας καὶ τῆς λογικῆς τῆς. Τουναντίον ἀρχίζει τὴν ἐπίθεσίν του ἀπὸ πολλὰ μικρὸνὰ σημεῖα. Ἀρχίζει λ.χ. ἀπὸ τὴ γενικὴ θεωρία τῆς Γνώσης. Κατ' αὐτὸν, φιλοσοφικὴ γνώση εἶναι μόνον ἡ θεωρία. Μόνον ἡ θεωρητικὴ γνώση, δηλαδή μὴ γνώση ἡ ὁποία δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὴν πρακτικὴ, μὲ τὴ δράση, μπορεῖ νὰ καταστήσει νοητὴ τὴν πραγματικότητα τῶν πραγμάτων.

Ἐν τῷ εἰδικῷ ἀντικείμενῳ τῆς (τῆς Φιλοσοφίας, δηλ. λέει ὁ Μπέργκσον, εἶναι ἡ θεωρία, δηλαδή ἡ παθητικὴ ἐξέταση τῶν πραγμάτων. Ἡ θέσις τῆς ἀπέναντι τῆς ζωντανῆς πραγματικότητας δὲν εἶναι παρόμοια μὲ τὴ θέσις τῆς Ἐπιστήμης, ποὺ ἀποβλέπει στὴν ἐνέργεια» (*).

Ὅσο περισσότερο ἡ Πράξις ἐνώνεται μὲ τὴ Γνώσις, ὅσο περισσότερο ἡ Γνώσις ἐνώνεται μὲ τὴ Δράσις, τόσο πὺ πολλὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κατανόηση τῆς Πραγματικότητας.

Ἐπιπλέον θὰ εἶταν εὐκόλο ν' ἀποδείξει κανεὶς ὅτι ὅσο περισσότερο ἀσολοῦμεθα μὲ τὴ Ζωὴ, τόσο λιγώτερο κλινόμε πρὸς τὴν παθητικὴ ἐξέταση τῶν πραγμάτων καὶ ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνέργειας περιορίζει τὸ πεδίο τῆς δράσεως τῆς (**).

Ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς παίζει μὲ μὴ ὄλογο ὀρόλο στὸ σύστημα τοῦ Μπέργκσον. Ἀποτελοῦν τὸ μέτρο ποὺ ὁ Μ. παίρνει ὡς βάση στὴν κριτικὴ του τῆς Διάνοιας καὶ τῆς Ἐπιστήμης. Τὸ μέτρο αὐτὸ συνίσταται στὴν «ἀφιλόκερδη», παθητικὴ καὶ ὄχι πρακτικὴ ἐξέταση τῶν πραγμάτων.

Ἡ ἰδέα τοῦ μέτρου του δὲν εἶναι διόλου καινούργια.

Ἡ παθητικὴ ἐξέταση ὡς κριτήριο τῆς φιλοσοφικῆς κατανόησης εἶχε ἦδη ἐπιζητηθεῖ ἀπ'

τὸ Σοπενάουερ. «Ἀφιλόκερδη», χωρὶς συμφέρο, ἐξέταση δίδασκε καὶ ὁ Κάντ ὁ ὁπαδὸς τοῦ Σίλλερ. Ἀλλὰ τί κολοσιαιὰ διαφορά μεταξὺ τοῦ γίγαντα αὐτοῦ καὶ τοῦ Μπέργκσον! Στὴ διὰλεχτικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἀστικῆς σκέψης, ἡ αἰσθητικὴ διδασκαλία τοῦ Κάντ καὶ Σίλλερ πῆρε ἀπέναντι τῆς ἀφιλόκερδους ἐξέτασης μὴ ἐξαιρετικὰ ἐπαναστατικὴ σημασία. Ἡ αἰσθητικὴ σύνθεση τοῦ Κάντ καὶ Σίλλερ, ἡ πραγματοποιούμενη χωρὶς κανένα συμφέρο παθητικὴ ἐξέταση ἀποτελεῖ τὸ ἄκρον ἄωτο, τὸ ὄριο τῆς πνευματικῆς ἐκάνοντος ποὺ μποροῦσε νὰ φτάσει τότε ἡ Σκέψις στὴν προσπάθειά της νὰ ὑπερηγήσει τὴς ἀντιφάσεις ποὺ ὑπῆρχαν στὸ κοινωνικὸ σύστημα. Ὑπο τὸν ὄρου τῆς ἐποχῆς ἐκείνῃς ἔπρεπε ἰδεολογικὰ καὶ ἐκ τῶν προθέσεων μὴ τέτοια συνθεση νὰ πέσει, ἡ προσπάθεια ὅμως καθ' ἐαυτὴν, ἐξαιτίας τῶν μεγάλων πρακτικῶν προβλημάτων ποὺ γεννιόταν ἀπ' τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθεῖ. Ἡ «Κριτικὴ τῆς δυναμικότητας τῆς Κοίσης» καὶ οἱ «Ἐπιστολὲς πάνω στὴν αἰσθητικὴ μόρφωση» ὀφείλουν τὴ γένεσίν τους ὄχι στὴν προσπάθεια τοῦ χωρισμοῦ τῆς θεωρίας ἀπὸ τὴν πράξιν ἀλλὰ στὴ θέληση τῆς σύνθεσής τους ἔστω καὶ ἂν ἡ θέληση αὐτὴ ἔμεινε ἰδεολογική.

Μὲ τὸν Μπέργκσον ὅμως συμβαίνει κατὰ ἄλλο: Ἐνῶ ἀνανεώνει τὴν ἀξιοσέβαστη παραδόσεις τῶν μεγάλων ἰδαιολογῶν, ἐπιδιώκει δι' αὐτῶν ἐντελῶς διαφορητικὸς σκοπούς. Ἀνυψώνοντας τὴν καθαρὴ παθητικὴ ἐξέταση σὲ κριτήριο καὶ ἰδεώδες τῆς φιλοσοφικῆς κατανόησης, θέτει τὸς πρωταρχικοὺς ὄρους τῆς ἐπίθεσίν του κατὰ τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Διάνοιας. Ἄν μόνον ἡ «καθαρὴ», ἡ «ἀφιλόκερδη» ἐξέταση, εἶναι σὲ θέσι νὰ γνωρίσει τὴν πραγματικότητα, τότε μπορεῖ ν' ἀποδειχθεῖ ὅτι Ἐπιστήμη καὶ ἡ Διάνοια δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ διευκολύνουν μὴ τέτοια Γνώσις γιατί ἡ Ἐπιστήμη εἶναι στενὰ συνδεμένη μὲ τὴν Πράξιν καὶ τὴς ἀνάγκες τῆς.

Ἡ Ἐπιστήμη παίρνει ἀπὸ τὴν Πράξιν τὰ ζητήματά της. Στὴν πράξιν βροῖζει τὸ στήριγμα τῆς καὶ τὰ τεχνικὰ μέσα νὰ νὰ λύσει τὰ ζητήματα καὶ τὰ προβλήματα αὐτά. Ἡ πράξις τέλος εἶναι τὸ τελευταῖο κριτήριο τῆς βελιότητος καὶ τῆς ἀνάλογης ἐπιστημονικῆς γνώσης καὶ τῆς συμφωνίας τῆς μὲ τὴν πραγματικότητα. Ὁ Μ. θέλει νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Διάνοια εἶναι κατ' ἀρχὴν συνδεμένες μὲ τὴν Πράξιν καὶ ὅτι δὲ μποροῦν ποτε νὰ χωριστοῦν ἀπ' αὐτὴν καὶ γὰρ τὸ λόγο αὐτὸ δὲ μποροῦν νὰ ἀνυψωθοῦν σὲ μὴ «πραγματικὴ» δηλαδή καθαρὴ, ὄχι πρακτικὴ θεωρία.

Ἡ ἀντίληψη τῆς θεωρίας παίζει στὴ φιλοσοφία τοῦ Μπέργκσον κυριαρχικὸ ὄλο. Εἶναι τὸ σημεῖο τῆς ἀφεταιρίας καὶ τῆς κατεύθυνσης ὁλῆς του τῆς Κριτικῆς. Σὰν ἀληθινὸς μεταφυσικός ποὺ εἶναι, καταστρέφει ὅτι ἔχει σχέση μὲ τὴν πραγματικότητα. Πράξις, Δράσις, καὶ Θεω-

ρία παρουσιάζονται ἀπ' αὐτὸν σὰν ὁλότελα ἀντιθέτες ἀντιλήψεις ποὺ ἀποκλείουν ἡ μὴ τὴν ἀλλη. Αὐτὴ ἡ γνώμη εἶναι βασικὰ λαθεμένη. Ἡ ἀνθρώπινη πράξις εἶν' ἀπὸ τὸνα μέρος ὑποκειμενικὰ ἀνθρώπινη, ἀλλὰ ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος ἀντικειμενικὴ πράξις. Αὐτὸ θέλει νὰ πει ὅτι ἄνθρωπος ἡ Ἐπιστήμη βγαίνει ἀπὸ τὴν Πράξιν καὶ ὅτι στὴν πράξιν βροῖζει τὸ μέτρο καὶ τὸ κριτήριο τῆς ἐπιζήρωσής της, μὰ πραγματικὴ Ἐπιστήμη τότε μόνον εἶναι δυνατὴ ὅταν παίρνει ὡς πραγματικότητα ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀληθινὸ. Ἡ πρακτικὴ θέσις τῆς ἐπιστήμης δὲν ἀποκορῶει καθόλου τὴν ἐκθεση ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, τουναντίον μάλιστα ἡ ἐπιστήμη τότε μόνον μπορεῖ νὰ λύσει μὲ ἐπιτυχία τὰ θέματα ποὺ τῆς ὑπαγορεύει ἡ Πράξις ἂν ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία παίρνουν ὡς ἀφετηρία ἕνα δεδομένο ἀντικείμενο ποὺ ὁποῖον οἱ ἰδιότητες εἶναι ἀνεξάρτητες ἀπὸ κάθε ὑποκειμενικὴ πράξις. Ὁρθότατα ὁ Λένιν, ἀκολουθώντας τὸ σημεῖο αὐτὸ τὸν Ἐνγκελς, ἐξήγει ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὅτι τὸ τελευταῖο κριτήριο κάθε γνώσης τὸ δίνει ἡ πράξις, ἡ βιομηχανικὴ καὶ πειραματικὴ τεχνικὴ καὶ ἀπ' τ' ἄλλο μέρος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ θεωρία εἶναι ἡ ἀντανάκλαση, τὸ καθρέφτισμα τῶν νόμων τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητας. Ἡ ἐπιστήμη δὲ ἀσολογιστικὰ καὶ ἀντικειμενικὰ (ὅπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ) ἐπομένως «θεωρητικὰ» ἀλλὰ σύγχρονα καὶ πρακτικὰ. Ἄλλοστε θὰ μποροῦσε νὰ ὑποθέσει κανεὶς ὅτι τὸ ἀρχικὸ στάδιο τῆς ἀνάπτυξης τῆς διανοήσεως, τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐπιστήμης γίνονται πρὸς τὸ ἄμεσο συμφέρο τῆς Δράσεως καὶ ὅτι ἐξυπηρετοῦν τὴς ἄμεσες ἀνάγκες τῆς Πράξεως. Τουναντίον σὲ ἀνώτερη βαθμίδα, ἡ κατανόηση ἐλευθεροῦνται ἀπὸ τὴν ἄμεση πίεσι τῆς πράξεως, ἀνυψώνονται πάνω ἀπὸ τὸ στενὸ ὀρίζοντα τῶν ἄμεσων πρακτικῶν δράσεων.

Κοντὰ στὴν πράξιν, κάτω ἀπὸ τὸ συνεχὲ ἐλεγχό τῆς, ἀναπτύσσεται ἡ θεωρία μὲ τὸς ἀπεριόριστους ὀρίζοντες τῆς καὶ μὲ τὴν προσπάθειά της πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴ πλευρὰ τῆς πραγματικότητας. Αὐτὴ εἶναι ἡ διὰλεχτικὴ ἀντίληψη τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν ὁποία ἀντιπαραστέλλονται οἱ διαμετρικὰ ἀντίθετες μεταφυσικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Μπέργκσον. Καὶ ὁ Μπέργκσον θὰ θεωρεῖ γὰρ μεγάλο λάθος τὸ νὰ παραδέρχεται τὸ διζὸ καὶ ὀρισμὸ τῆς διάνοιας καὶ συνεπῶς τ' ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀντικαθέρφεται τὴν πραγματικότητα ὅπως εἶναι, δηλαδή ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ σχέση της μὲ τὰ πρακτικὰ μὴς συμφέροντα. Ἡ διάνοια καὶ ἡ Ἐπιστήμη δὲ χρησιμοποιοῦν οὐτε στὴ γνώση οὐτε στὴ θεωρία, ἀλλὰ στὴν πρακτικὴ ἀπόδειξη τῆς πράξεως. Ὁ Μ. ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ διάνοια καὶ τὸ σύνολο τῆς βασισμένης πάνω σ' αὐτὴν ἐπιστήμης δὲν εἶναι μόνον σπῆρες τῶν ἀλλὰ καὶ στὴν οὐσία τους πρακτικὰ. Ἄλλοστε καὶ ἡ μορφή τῆς διάνοιας, οἱ κατηγορίες τῆς καὶ οἱ μέθοδοι τῆς ὀφείλουν στὴν πράξιν

ὄχι μόνον τὴ γένεσίν τους ἀλλὰ καὶ τὴν κατασκευή τους (structur) καὶ τὴν ὑπόστασή τους. «Θεωροῦμε τὴν ἀνθρώπινη διάνοια, γράφει ὁ Μπέργκσον, ὡς σχετικὴ μὲ τὴς ἀναγκαῖότητες τῆς δράσεως. Ἐνεργήσετε τὴ δράση καὶ ἡ μορφή αὐτὴ καθ' αὐτὴ τῆς διάνοιας ἀπορρέει ἀπ' ἐαυτῆς» (**).

Ἡ ἀνθρώπινη διάνοια, ὅπως ἐμεῖς τὴν παρουσιάζουμε δὲν εἶναι διόλου ἐκείνη ποὺ μᾶς δείχνει ὁ Πλάτωνας στὴν ἀλληγορία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ λειτουργία της δὲν εἶναι νὰ παρατηρεῖ τὴς ἄδειες σκιὰς ποὺ περνᾶν ἀπὸ μπροστὰ τῆς οὐτε νὰ θεωρεῖ, στρεφόμενη πρὸς τὰ πίσω, τὸ φωτοβόλο ἄστρο. Ἐχει κατὰ ἄλλο νὰ κάμει. Ζεμεῖνος καθὼς οἱ ἀρότητες βόες σὲ ἄλλο βαρὺ, νοιώθουμε τὴς κινήσεις τῶν μυῶν καὶ τῶν ἀρθρώσεων μας, τὸ βάρος τοῦ ἀρότρου καὶ τὴν ἀντίσταση τοῦ σβόλου δροῦμε καὶ μαθαίνοντας νὰ δροῦμε, ἐρχόμαστε σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ ζοῦμε μάλιστα αὐτὴν τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ καθ' ὅσον αὐτὴ ἐνδιαφέρει τὸ ἐπιτελούμενο ἔργο λ.χ. τὸ ἄνοιγμα τοῦ ἀδελαιοῦ—νὰ ἡ λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας (**).

Κατὰ τὸν Μπέργκσον ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι τὸ ἀντικαθρέφτισμα τῆς πραγματικότητας ἐπειδὴ τὸ ἀντικαθρέφτισμα τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶναι ἡ πραγματικότητα ὡς ἴετοια ἀλλὰ ἡ πρακτικὴ στάσις μὴς ἀπέναντι τοῦ πραγματικοῦ. Ὅσο γὰρ τὴ φύσις τῆς ἡ διάνοια παρουσιάζει μόνον τὴν ἰκανότητα στὴν ἐργασία τῆς δράσεως.

Ἡ κανονικὴ ἐργασία τῆς διάνοιας ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι μὴ «ἀφιλόκερδη» ἐργασία. Γενικὰ, δὲ φροντίζουμε νὰ μάθουμε γὰρ νὰ μάθουμε, ἀλλὰ νὰ μάθουμε γὰρ νὰ κατανοήσουμε ἕνα μέρος, γὰρ ν' ἀποκομίσουμε ἕνα ὄφελος ἀπ' αὐτὸ, δηλαδή νὰ ἰκανοποιήσουμε ἕνα συμφέρο... (**). Κάθε ἄποψη εἶναι ἕνα πρακτικὸ ζήτημα ποὺ θέτει τὴν ἐνέργεια μὴς στὴν πραγματικότητα καὶ στὴν ὁποία πραγματικότητα—ὅπως ἀρμόζει στὴς ἐμπειρικὲς σχέσεις—ἀπαντᾷ μ' ἐνα νὰ ἡ ὄχι» (Ib. σ. 4).

Ὅστε ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις ποὺ χρησιμοποιεῖται στὴν πράξιν εἶναι κατὰ τὸν Μ. μονομερῆς. Βλέπει στὰ πράματα μόνον τὴς ἐνδιαφερόμενες πλευρὰς γὰρ τὴν πράξιν. Ἡ διάνοια δὲν εἶναι θεωρητικὴ ἀλλὰ ἐκλεγκτικὴ. Ἐνῶ ἐκλέγει τὸ ἀναγκαῖο παραμερίζει ὅλα τ' ἄλλα, χωρὶς νὰ λαβαίνει ὑπ' ὄψη τῆς τῆς σημασίας τῶν παραμεριζομένων.

Ἐπὸ τὰ νὰ ζοῦμε καὶ ὕστερα νὰ φιλοσοφοῦμε. Ἡ Ζωὴ δὲν ἀπατεῖ ὅμως νὰ φορῶμε πα-

(*) Μπέργκσον: «Ἡ Δημιουργὸς ἐξέλιξις» σ. 201.
(**) Μπέργκσον: Ἡ ἀντίληψη τῆς μεταβολῆς, σ. 13
(Ὁ ἀριθμὸς τῶν σελίδων, ἀντιστοιχοῦν στὴς γερμανικὰς ἐκδόσεις).

(*) «Δημιουργικὴ ἐξέλιξις» σελ. 157.

(**) Ibid. σελ. 196 (ὑπογραμμισμένα ἀπὸ μᾶς W.A.)

(***) Bergson: «Ἐισαγωγὴ στὴ Μεταφυσικὴ» σ. 25.

ρόπια(*) δεξιά κι' ἀριστερά, μὰ νὰ βλέπουμε ἀκριβῶς στὴν κατευθύνση πὸ σκοπεύουμε. Στὸ ἀπέραντο ἐπέπεδο τῆς δυνάμης τῆς γνώσης μὰς συγκεντρώνουμε ὅ, τι εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν ἐπίδρασή μας πάνω στὰ πράγματα γιὰ νὰ δημιουργήσουμε τὰ παρόντα καθήκοντα. Κάθε τι ἄλλο τὸ περιφρονεῖται. Τὸ μυαλό φαίνεται ξεκιδάρα ὅτι κατευθύνεται σὲ μιὰ πορτομῖα συσώρευση ἐνέργειας, τούτο δὲ ἀποδεικνύεται εὐκόλα ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῆς σκέψης.

Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἄπλο αἶσθημα καὶ τὴν ἀντίληψη φτάνουμε ὡς τὴν πὸ ψηλὴ κορυφὴ τῆς σκέψης ὅπου, κατὰ τὸν Μ., βόισκεται ὁ μηχανισμὸς τῆς συνείδησης σὲ λογικὴ ἐξάρτηση μὲ τις ἀνάγκες μιανῆς ὁργάνωσης τῆς ἐπίδρασῆς μὰς στὰ πράγματα.

«Ὁ βοηθὸς τῆς δράσεως»—ἡ ἀντίληψη—ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ὡς σύνολο, καὶ αὐτὸ μόνον μὰς ἐνδιαφέρει». (Ιβ. σ. 12). «Ὁ κυριώτερος τομέας τοῦ ψυχικοῦ μὰς κόσμου ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Μ. τὸν προσανατολισμὸ τῆς συνείδησῆς μὰς στὴ δράση» (**).

Αὐτὸ μαρτυρεῖ, λέει ὁ Μπέργκσον, ὁλόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τοῦ νευρικοῦ μὰς συστήματος. «Τὸ σῶμα μὰς εἶναι ὄργανο τῆς δράσεως καὶ μόνον τῆς δράσεως. Σὲ καμμιὰ περίπτωση καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲ χρησιμεύει στὴν προετοιμασία καὶ πολὺ λιγώτερο στὴν πραγματοποίηση τῆς πράστας» (Ιβ. σ. 224).

Ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ Μ. ὅλες οἱ ὑπάρχουσες θεωρίες τῆς ἀντίληψης, ἰδεαλιστικὲς καὶ υλιστικὲς, εἶναι ἀνυπόστατες. Κι' ὅσο κι' ἂν μπορεῖ ν' ἀναφύσκουν μεταξὺ τους τόσο στὴ βάση ἔχουν ὅλες μιὰ κοινὴ ἀρχή.

«Ὅλες θεωροῦν τις στοιχειώδεις λειτουργίες τοῦ πνεύματος, τὴν ἀντίληψη καὶ τὴ μνήμη ὡς λειτουργίες καθαρῆς γνώσεως» (Ιβ. σ. 226).

Γιὰ τοὺς ρεαλιστὲς καὶ ἰδεαλιστὲς:

«Ἡ ἀντίληψη ἔχει ἐντελῶς θεωρητικὸ χαραχτήρα καθαρῆς σκέψης... Ὅλος ὁ καυγὰς στρέφεται γύρω στὴν ἀξία πὸ ἀποδίδεται στὴ γνώση ἐν συγκρίσει μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση. Μερικοὶ εἶναι ὑπὲρ τῆς νομοτέλειας ἐκείνης πὸ ἔρευνᾶ τὴν ἐπιστήμη καὶ βλέπουνε στὴν ἀντίληψη μόνον μιὰ ἀσημαντὴ καὶ προσωρινὴ γνώση κι' ἄλλοι πάλιν τοποθετοῦν τὴν ἀντίληψη σὲ πολὺ ὑψηλὸ ἐπίπεδο, τὴ μεταβάλλουνε σὲ ἀπόλυτη καὶ θεωροῦν τὴν ἐπιστήμη μόνον ὡς τὴ συμβολικὴ ἔκφραση τῆς πραγματικότητας. Τόσο ὅμως γιὰ τὴ μιὰ ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἄλλη τὴν ἀντίληψη εἶναι προπάντων γνώση (Ιβ. σ. 17).

Τελικὰ ρεαλιστὲς καὶ ἰδεαλιστὲς βλέπουνε στὴν ἀντίληψη.

«μιὰ φωτογραφία πραγμάτων, παρμένη ἀπὸ

(*) Οἱ δερμάτινοι προφυλαχτήρες τῶν ματιῶν τῶν ἀλόγων.

(**) Μπέργκσον: «Υλὴ καὶ Μνήμη» σ. 178.

ἐνα ὄρισμένο σημεῖο μέσον μὰς ἐιδικῆς μηχανῆς πὸ εἶναι τὸ ὄργανο τῆς ἀντίληψης μὰς» (Ιβ. σελ. 27 καὶ 59).

Ἀκριβῶς ὅμως αὐτὴ ἡ προϋπόθεση στρέφεται κατὰ τοῦ Μ. Κατὰ τὸν Μ., ἡ ἐγκεφαλικὴ οὐσία

«εἶναι ὁ φορέας τῆς δράσεως καὶ ὄχι ἡ βάση τῆς γνώσεως» (Ιβ. σελ. 65). Δὲν ὑπάρχει δὲ ὄρισμένως κανένας λόγος, νὰ ἀπαιτήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐγκεφαλ. οὐσία τὴν ἱκανότητα νὰ παράγει μιὰ παράσταση γιὰ νὰ τὴν περιγράψουμε κατόπιν». (Ιβ. σελ. 65).

Ἡ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ μυαλοῦ ἔγχεται μόνον «στὸ νὰ μὰς ἐξασφαλίζει μιὰ σκόπιμη δράση ἀπέναντι πὸ ἀντικείμενον πὸν ἔχουμε μπροστὰ μὰς» (Ιβ. σ. 67). «Ἡ ἀντίληψη καὶ ἡ σκέψη κατευθύνονται πραγματικὰ πάντοτε στὴ δράση καὶ ἡ λειτουργία τοῦ σώματος εἶναι ἡ προετοιμασία αὐτῆς τῆς δράσεως» (Ιβ. σ. 226 καὶ 227).

Καὶ μιλώντας συγκεκριμένα:

«Ἡ ἀντίληψη παράγεται ἀπὸ τὴν ἴδια αἰτία πὸν δημιουργοῦνε τὴν ἄλυσίδα τῶν νευρικῶν στοιχείων μαζὶ μὲ τὰ ὄργανα πὸν τὴν ὑποστηρίζουν καὶ γενικὰ τὴ ζωή. Ἐκφράζει τὴ δύναμη τῆς ζωῆς οὐσίας στὴ δράση». (Ιβ. σ. 55).

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ ἀντίληψη δὲ χρησιμεύει σὰν καθρέφτης τῶν πραγμάτων «ἀλλὰ ὡς μέτρο τῆς ἱκανότητάς μὰς νὰ ἐπιδρούμεν στὰ πράγματα, κ' ἀντίθετα ὡς μέτρο τῆς ἱκανότητάς τῆς ἐπίδρασης τῶν πραγμάτων σὲ μὰς». (Ιβ. σ. 47).

Στὴ φύση τῆς ἀντίληψης ἀντιστοιχεῖ τὸ κριτήριον τῆς πραγματικότητάς της, τὸ μέτρο ὅμως τῆς πραγματικότητάς τῆς ἀντίληψης δὲν ἀποδίδει κατ' οὐδὲνα τρόπο κατὰ ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς συμφωνίας μεταξὺ τοῦ περιεχομένου της καὶ τοῦ ἀντικειμένου του.

«Ἡ πραγματικότητα τῆς ἀντίληψης μὰς ἔγχεται στὴς ἐνέργειές της, σ' ἐκείνες τις κινήσεις πὸν χρησιμοποιοῦνε στὴν ἐξακολούθησή της κι' ὄχι στὴ μεγαλύτερη ἢ μικρότερή της ἔνταση» (Ιβ. σ. 59).

Τὸ φῶς πὸν ἡ ἀντίληψή μὰς ἀπλώνει στὰ πράγματα δὲ μοιάζει διόλου μὲ τὸ καθαρὸ φῶς τῆς γνώσεως.

«Τὰ πράγματα στρέφουν τρόπον τινὰ στὸ σῶμα μὰς τις φωτισμένες τῶν πλευρῆς, μὰ μόνον ἐκείνες οἱ πλευρῆς πὸν εἶναι φωτισμένες ποροῦνε νὰ μὰς ἐνδιαφέρουν πραγματικὰ χωρίζουν ἀπὸ τὴν ὑπόστασή τους ἐκείνο πὸν ἀντικειμενικὸ ἐμεῖς δὲ μὲ ποροῦσαμε νὰ συμπεράνομε καὶ πάνω στὸ ὅποιο ποροῦμε νὰ ἐπιδρούμε» (Ιβ. σ. 26).

Αὐτὸ σχετίζεται μὲ τὴν ἀντίληψη. Τὸ ἴδιο ὅμως ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ὄρισμὸ τῆς συνείδησης.

«Σ' ὅλη τὴν ἔκτασή του ζῶικοῦ βασιλείου, λέγαμε, ἡ συνείδηση ἐμφανίζεται ὡς ἀνάλογη τῆς ἐξουσίας ἐκλογῆς πὸν διαθέτει τὸ ἐνζῶον

ὄν. Φοτίζει τὴ ζώνη τῶν ἐνδυνάμων πὸν περιβάλλει τὴν πράξη. Μετρεῖ τὴ διαφορά μεταξὺ ἐκείνου τὸ ὅποιον γίνεται καὶ τὸ ὅποιο θὰ ποροῦσε νὰ γίνει. «Θεωρούμενη ἔξωθεν» θὰ ποροῦσε νὰ ἐκληρωθῆ σὰν ἄπλο βοηθητικὸ τῆς δράσεως, σὰ φῶς πὸν ἀνάβει ἡ δράση, φευγαλέα σίθη πὸν ξεπηδαίει ἀπὸ τὴν προστριβὴ τῆς πραγματικῆς δράσεως μὲ τις δυνατὲς δράσεις» (*).

Ἡ ἀκριβεία τῆς σκέψης ὅτι ἡ διάνοια εἶναι δεμένη πάντα στὴν πράξη καὶ παρουσιάζει ἕνα μέσο στὴν ὁργάνωση τῶν δράσεων μὰς, παίρνει στὰ μάτια τοῦ Μ. μιὰ ξεχωριστὴ σημασία. Ἄν σκοπὸς τῆς γνώσεως ἔγχεται μόνον στὴν προετοιμασία τῆς ἐπίδρασῆς μὰς πάνω στὰ πράγματα, ἔπειτα ὅτι ἡ διάνοια μὰς καὶ ἡ στηροζόμενη σ' αὐτὴν ἐπιστήμη, ποροῦσε νὰ κατανοήσει ὄχι τὰ ἴδια τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ ἀλλὰ μόνον τις σχέσεις τῶν. Ἡ δύναμη τῆς διάνοιας δὲν ὑπερβαίνει τὴ γνώση τῶν σχέσεων καὶ ἡ ἐπιστήμη ἔχει νὰ κάνει μόνον μὲ τις σχέσεις τῶν πραγμάτων. Ἡ διανοητικὴ γνώση δὲν ἐγγίζει ἰδιαίτερα κανένα ἀντικείμενο, δὲν εἶναι παρὰ φυσικὴ ἱκανότητα, πὸν ἀνάγει ἕνα ἀντικείμενο εἰς ἄλλο ἀντικείμενο, ἢ ἕνα μέρος εἰς ἄλλο μέρος, ἢ μιὰ ἐπισημὴ πρὸς ἄλλη ἐπισημὴ» (Ιβ. σ. 154).

Ἐφ' ὅμως ἡ διάνοια εἶναι ἡ ἱκανότητα τοῦ νὰ κατασκευάζει ἐργαλεῖα «ἀνόργανα» δηλαδὴ τεχνητὰ, καὶ ἀφοῦ ἡ φύση ἀνεῖται νὰ ποικίσει τὸ διανοητικὸ ὄν μὲ τὰ ἐργαλεῖα ἐκείνα πὸν θὰ ποροῦσαν νὰ τὸ ἐξυπηρετήσουν, συνεπὸς, λοιπὸν, ἡ οὐσιώδης λειτουργία τῆς διάνοιας θὰ εἶναι νὰ διαγνώσει σὲ ὅποιαδήποτε περίπτωσι, τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ὠφεληθῆ τὸ ὄν. Θὰ ἀναζητήσει καλύτερα, δηλαδὴ, ὅτι κατασκευάζει στὸ προπαιθέμενο πλαίσιο. Ἐ' ἀναφέρεται οὐσιαστικὰ στὴς σχέσεις μεταξὺ τῆς δεδομένης κατάστασῆς καὶ τῶν ἐπιφελοῦν μέσων. Ὅ,τι λοιπὸν θὰ ἔχει ἐμφυτο, εἶναι ἡ τάση τοῦ νὰ παράγει σχέσεις καὶ ἡ τάση αὐτὴ ἐπάγεται τὴ φυσικὴ γνώση ὄρισμένων γενικωτάτων σχέσεων ἐνὸς ὕλικου τὸ ὅποιον ἡ ἐιδικὴ γιὰ κάθε διάνοια ἐνεργητικότητα κατατέμνει σὲ ἐιδικώτερες σχέσεις. Ἐκεῖ λοιπὸν ὅπου ἡ ἐνεργητικότητα εἶναι προσανατολισμένη πρὸς τὴν κατασκευὴ τῆς γνώσεως ἀναφέρεται ἀναγκαιῶς στὴς σχέσεις». (Ιβ. σ. 154).

Ἡ ἐξακριβωσιμὸς τοῦ σχετικοῦ μορφικοῦ χαραχτήρα τῆς διάνοιας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως δίνει στὸν Μ. τὴν ἀναγκαῖα βάση στὴν κριτικὴ τῆς Ἐπιστήμης. Κ' ἐδὼ ὅμως ὁ Μ. δὲ μιὰ εὐλικρινὴ ἀλλὰ μὲ ὑπεφυγές. Σὰν ἕνας διαρκῶς ὑπεκφεύγων καὶ ἐλαστικὸς φιλόσοφος θέλει νὰ κάνει τὸ πρῶμα ἀδύνατο ἐκ τῶν προτέρων ὥστε κάθε προσπαθειὰ του σὲ μὲλλον γιὰ νὰ στηρίξει τὴν ἐπιστήμη νὰ καθίσταται ὑποπτη. Σὰν ἕνας πεπεισμένος ἠθοποιὸς προ-

(*) Μ. Δημιουργὸς Ἐξέλιξη. Σελ. 184.

τιμὰ νὰ ἀναγνωρίζει στὸν ἀντίπαλό του μερικὰ πλεονεκτήματα. Ἡ ἱκανότητα τῆς διανοητικῆς γνώσεως τοῦ Μ. πὸν προέκρινε ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τις ἀνάγκες τῆς δράσεως προσέφερε στὸν ἄνθρωπο τρεσάτια πρακτικὰ ὄφελη. Καὶ μ' ὄλο πὸν ἡ γνώση αὐτὴ «εἶναι ἐξωτερικὴ καὶ κενὴ γνώση», ὡστόσο αὐτὴ προσφέρει τὸ πλεονέκτημα «νὰ παρουσιάζει ἕνα πλαίσιο ὅπου ἀπειρία ἀντικειμένων θὰ ποροῦσαν νὰ εὑρουνε θέση ἐκ περιτροπῆς» (Ιβ. σ. 154). «Ἄλλὰ ἡ γνώση αὐτὴ ἢ ὅλος μορφικὴ, τῆς διάνοιας, ἔχει ἀπέναντι τῆς ὕλικῆς γνώσεως τοῦ ἐνοτήχτου ἕνα ἀνυπολόγιστο πλεονέκτημα. Μιὰ μορφὴ, ἕνας τύπος, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι κενός, ποροεῖ νὰ πληρωθῆ ἐκ περιτροπῆς, κατὰ βούλησιν, μὲ ἄπειρο ἀριθμὸ πραγμάτων ἀκόμη καὶ μὲ πράγματα πὸν δὲ χρησιμεύουνε σὲ τίποτε». (Ιβ. σ. 155 καὶ 156).

Στὸ μορφικὸ χαραχτήρα τῆς διανοητικῆς γνώσεως ἔγχεται κατὰ τὸν Μ. ἡ δυνατότητα μὰς διάσπασης τοῦ κόσμου τῶν σχέσεων στὴν τὰ ἡ τῆς περιεκτικῆς πρακτικῆς ἀπόδειξης τῆς θεωρίας.

«Μιὰ τυπικὴ, μορφικὴ, γνώση δὲν περιορίζεται σὸ πρακτικὰ ὄφελιμο ἄντικα ἐμφανίζεται στὸν κόσμον μόνον γιὰ τὴν πρακτικὴ αὐτὴ ὄφελεια. Ἐνα νοητικὸ ὄν φέρει μέσα του τὸ πὸς θὰ ὑπερβάλει ἑαυτό». (Ιβ. σ. 156).

Ἐξ' ἄλλου ὁ Μπέργκσον παραδέχεται ὅτι ἡ ἐξαρκῶσα δὲν συμπερόντα τῆς δράσεως καὶ μόνον στὴς σχέσεις ἀναφερόμενη διανοητικὴ γνώση ἀντικαθερετίζει ὡς ἕνα ὄρισμένο βαθμὸ τῆς ἀντικειμενικῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Κατὰ τὸν Μ. ἡ ὕλη δὲν ὑπάρχει ἐντελῶς ἔξω ἀπ' τὴν διάνοια καὶ δὲν ἀντιστοιχεῖ ἄμεσα μὲ τὴν ἀνάπτυξή της.

«Ἡ διάνοια καὶ ἡ ὕλη προσαρμόσθησαν ἢ μιὰ πρὸς τὴν ἄλλη γιὰ νὰ καταλήξουνε ἕτερος σὲ μιὰ κοινὴ μορφὴ. Ἡ προσαρμολογία ἄλλοστε αὐτὴ συντελέσθηκε ὁλότελα φυσικὰ, γιὰ αὐτὴ καθ' αὐτὴ ἡ ἀναστοργὴ τῆς αὐτῆς κίνησης εἶναι ἡ δημιουργοῦσα ταυτόχρονα τὴν διανοητικὴτητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ὕλικότητα τῶν πραγμάτων». (Ιβ. σ. 211).

Ἀφοῦ ὅμως ἡ ὕλη προσαρμόσθησε στὴ μορφὴ τῆς διάνοιας ἔπειτα ὅτι ἡ διανοητικὴ γνώση ποροεῖ νὰ δώσει ἐν μέρει τουλάχιστον μιὰ ἀληθινὴ εἰκόνα τῆς πραγματικότητάς.

«Ἐὰν ἡ διανοητικὴ μορφὴ τοῦ ἐνζῶου ὄντος ἐσχηματίσθη, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, σύμφωνα μὲ τις ἀμοιβαῖες δράσεις καὶ ἀντιδράσεις μερικῶν σωματίων καὶ τοῦ ὕλικου τῶν περιβάλλοντος, πὸς δὲ μὰς δίνει κατὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν οὐσία ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχουν γίνεαι τὰ σῶματα; Ἡ δράση δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ νινεῖται μέσα σὲ μιὰ πραγματικὸ. Γιὰ ἕνα πνεῦμα πὸν γεννήθηκε γιὰ νὰ ὑπολογίζει καὶ νὰ ὀνειροπολεῖ, θὰ ἡμοποροῦσα νὰ παραδεχθῶ ὅτι μὲνε ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα, ὅτι τὴν παραμορφώνει, ὅτι τὴ μεταμορφώνει, ὅτι ἴσως καὶ τὴ δημιουργεῖ,

όπως δημιουργούμε μορφές ανθρώπων και ζώων τις οποίες η φαντασία μας διακρίνει στο διερχόμενο νέφος. Ἄλλὰ μὴ διάνοια τεταμένη πρὸς τὴν δράση πού μέλλει νὰ γίνει καὶ τὴν ἀντίδραση πού μέλλει νὰ ἐπακολουθήσει, ψηλαφώντας τὸ ἀντικείμενό της γιὰ νὰ δεχτεῖ κάθε στιγμή τὴν κινήτηρία ἐντύπωση, εἶναι διάνοια πού ἐγγίζει κάτὶ ἀπ' τὸ ἀπόλυτο» (ib. σ. 3).

Ὁ Μ. μάλιστα εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀναγνωρίσει ὅτι ἡ διανοητικὴ γνώση τῆς πραγματικότητας εἶναι ἀνάλογη. Λέει: «Ἡ διανοητικὴ γνώση καθ' ὅσον ἀφορᾷ κάποια ἐποχή τῆς ἀδρανούς ὕλης, οὐδεὶς τουναντίον νὰ μᾶς παρουσιάζει τὴν πιστὴν ἀπεικόνισή, στερεωτηθεῖσα ἀπάνω στὸ ἰδιαίτερο τοῦτο ἀντικείμενο. Δὲν ἀποβαίνει σχετικὴ παρὰ ἂν ἀξιώσει τέτοια ὅπως εἶναι, νὰ μᾶς παρουσιάσει τὴ ζωὴ, δηλαδή τὸ στερεωτικὴ πού πήρε τὴν ἀπεικόνισή». (ib. σ. 3).

Ὁ Μπέργκσον ἐξακολουθεῖ. Προσπαθεῖ νὰ καθορίσει ἐπακριβῶς τὴ φιλοσοφικὴ του θέση ἀπέναντι κάθε ἀγνωστιασμοῦ. Στὰ λόγια ἀποδοκιμάζει τὸν ἀγνωστιασμό τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ ὅσο καὶ τὸν ἐξελικτικὸ ἀγνωστιασμό τοῦ Σπένσορ. Γιὰ τὴ φιλοσοφία τῆς ἐξέλιξης ὁ Μπέργκσον λέει: «Δὲν εἶναι πλέον αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἡ πραγματικότητα ἐκεῖνο πού θὰ ἀνασυνθέσουν, ἀλλὰ μόνο μιὰ μίμησι τοῦ πραγματικοῦ ἢ μᾶλλον μιὰ συμβολικὴ εἰκόνα ἢ οὐσία τῶν πραγμάτων μᾶς διαφεύγει καὶ θὰ μᾶς διαφεύγει πάντα· κινούμεθα μετὰ τῶν σκέσεων τὸ ἀπόλυτο δὲ μᾶς εἶναι προσεχτικῶς ἀσταθισίσιμον μπροστὰ στὸ Ἄνεκτιστο. Ἄλλὰ αὐτὸ, ὅσο ἀπὸ τὴν πολλὴ ἔπαρση γιὰ τὴν ἀνθρώπινη διάνοια, εἶναι πραγματικὰ μεγάλη ταπεινοφροσύνη» (ib. σ. 2 καὶ 3). Ἡ διάνοια, ἀντίθετα, κατέχει μερικὰ χαρακτηριστικὰ πού δὲ θὰ μπορούσαν ἐπωδήσει νὰ φτάσουν τὴν ἐνόραση.

«Ἡ γνώση δὲ θὰ μπορέσει ποτε νὰ ἀφομοιώσει τὴ φιλοσοφία αὐτὴ (τὴ φιλοσοφία τῆς ἐνόρασης, W. A.) ὅπως ἡ φυσικὴ ἐπιστὴμη κατέχει τὰ ἀντικείμενα της. Ἡ διάνοια μένει ὁ φωτεινὸς πυρῆνας γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο τὸ ἐνστικτο, ἔστω καὶ εἰδυνώμενο καὶ ἀποκαθαίρομενο ἐξ ἐνόραση, δὲ σχηματίζει παρὰ ἀόριστο νεφέλωμα. (ib. σ. 182).

«Κατ' ἀρχὴν στὴ θετικὴ ἐπιστὴμη προσφέρεται αὐτὴ καθαντὴ ἡ πραγματικότητα, ἀρκεῖ ἡ ἐπιστὴμη νὰ μὴ βγεῖ ἀπὸ τὴ δικὴ της περιοχὴ πού εἶναι ἡ ἀδρανὴς ὕλη». (ib. σ. 112). «Ἐρχόμενη σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ ζώντας μάλιστα τὴν πραγματικότητα... ἰδοὺ ἡ λειτουργία τῆς ἀνθρώπινης διανοίας» (ib. σ. 126).

Ἄνκαι ἡ ἐπιστὴμη μόνο σχέσεις συλλαμβάνει εἶναι ὁστόσο γνώση ἐπιστημονικὴ καὶ ὄχι γνώση σχετικὴ.

«...Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ γνώση πού μᾶς δίνουν περὶ τῆς ὕλης, ἡ ἀντίληψή μας ἀπ' τὴ μὴ μερικὰ καὶ ἡ ἐπιστὴμη ἀπ' τὴν ἄλλη, μᾶς

φαίνεται ὡς κατὰ προσέγγισιν, ἀναμιφίβολα, ὄχι ὅμως καὶ ὡς σχετικὴ» (ib. σ. 211).

Κ' οἱ ἄλλες ὅμως σχέσεις, σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση εἶναι συμβατικῆς. «Ἄλλὰ ἡ συμβατικότητα εἶναι, νὰ πεῖ κανεὶς, de facto καὶ ὄχι de jure!» (ib. σ. 212).

III

Οἱ ἀναφερόμενες θέσεις, καθ' ἑαυτὴς θεωρούμενες, κάνουν τὴ φιλοσοφία τοῦ Μ. νὰ ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν καλύτερη τῆς ὄψης. Ἐχτὸς ἀπ' τὴν περιέργη ἰδεαλιστικὴ ὑπεκφυγὴ ὅτι κατὰ τὴν πορεία τῆς ἐξέλιξης ἡ ὕλη «προσαρμόζεται» στὴ διάνοια, ὅλα τὰ ἄλλα ἀποδεικνύονται ἀπ' ἐαυτῶν. Ὁ Μ. ἀπορρίπτει τὸ ρελατιβισμό («σχετικισμό») καὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἀντικειμενικὴ ἀνάλογη γνώση διὰ τῆς ἐπιστῆμης καὶ τῆς διανοίας. Τὶ χρειάζεται περσότερο; Ἄν ὅμως διάλεγε κανεὶς τῆς ἀναφερόμενες θέσεις ὡς ἀφετηρία μιᾶς κριτικῆς τῆς θεωρίας τῆς γνώσης τοῦ Μ. θὰ ἔπερτε σ' ἓνα χονδροειδέστατο λάθος. Ὅτι ἀφελεῖς ἰσχυρισμοὶ τοῦ Μ. σχηματίζουν ἓνα νεκρὸ ἐξάρτημα τῆς φιλοσοφίας του. Κι' ἂν ἦδη ἀναγνωρίζει ὁ Μ. ὅτι στὴν μορφικὴ κατασκευὴ τῆς διανοίας δόθηκε ἡ δυνατότητα τῆς διάσπασης τῶν στενῶν ὁρίων τῆς πράξης κ' ἐξηγεῖ ὀλοκάθαρα ὅτι στὴ διάνοια εἶναι προσεχτικὴ μὴ προσεγγίζουσα ὅσο καὶ ἀνάλογη γνώση, ἴσως περὶ τὸ ἄμεσῶ καθήκοντα τῆς φιλοσοφίας νὰ εἶταν ὁ ἔλεγχος τῶν ὁρῶν τῆς δυνατότητας μᾶς τέτοιας γνώσης καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ κριτηρίου γιὰ τὴν ἐξακριβώση τῆς βεβαιότητάς της ἐπὶ τὴ βῆσι τῆς πράξης. Τίποτε τὸ παρόμοιο ὅμως στὴ φιλοσοφία τοῦ Μπέργκσον. Ἡ ἀντικειμενικὴ ἀξία τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης δὲν τὸν ἐνδιαφέρει γενικά, ὡς βῆσι λαμβανόμενη. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀντικειμενικότητας τῆς ἐπιστῆμης ἐξυπηρετεῖ τὸ Μ. μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴν κατηγορία ὅτι καταπολεμεῖ τὴν ἐπιστὴμη. Οἱ ἐρωτοτροπίες του μὲ τὴν Ἐπιστὴμη καὶ τὴν διάνοια χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν ἐξασθένησιν τῆς ἐντύπωσης ἀπὸ τὴν κύρια τάση τῆς φιλοσοφίας του. Ὅλη ἡ παραπάνω ἀναφερόμενη «ἄμυνα» τῆς ἀναλογίας τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης καὶ τοῦ δικαίου τῆς Διάνοιας στέκεται σὲ μιὰ ἄμεση κ' ἀνυπερβλήθη ἀντίθεση στὸ σύνολο τοῦ περικυκλωμένου τῆς διδασκαλίας τοῦ Μ. Γι' αὐτὸ ὁ Μ. κάνει μερικὰ κομπλιμέντα στὴν ἐπιστὴμη en passant, κ' ἀρχίζει ν' ἀναπτύσσει τοὺς σκοποὺς τῆς φιλοσοφίας του ἀνεμπόδιστα. Οἱ σκοποὶ ὅμως αὐτοὶ συνίστανται κατ' ἀρχὴν σὲ μιὰ ἀποχωρισμένη κριτικὴ τῆς ἐπιστῆμης τῆς διανοίας καὶ τῶν θέσεων τῆς ἐπιστημονικῆς κοσμοθεωρίας. Ἐδῶ ἡ ρητορεία τοῦ Μ. εἶναι ἀνεξάντλητη. Μὲ μεγάλη εὐγλωττία καὶ μὴ ἐπιδέξια χρῆσιν εὐφρων συγκρίσεων καὶ καταπληκτικῶν ἐμπνεύσεων, βε-

βαιώνει ὁ Μ. ὅτι ἡ ἐπιστὴμη καὶ ἡ διάνοια εἶναι κυρίως σχετικῆς, περικυκλωμένες κ' ἀνάλογες πρὸς τὴν πραγματικότητα. Στὴ φανερὴ ἀντίθεση τῶν παραπάνω ἐξηγήσεων ἰσχυρίζεται καὶ πάλι ὅτι ἡ ἐπιστὴμη εἶναι ἡ ἀληθινὴ γνώση, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν πράξιν πού καθιστᾷ ἀπόσιτη τὴν καθαρὴν θεωρίαν. Ὁ ἀποτυχισμὸς ἐπίσης ἂν θέλαμε νὰ παρατηρήσουμε καὶ νὰ ἐξετάσουμε τὴν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν δράσιν μας καὶ τὴς ἀνάγκης τῆς πράξης οὐσία τῶν πραγμάτων. Κι' ἂν μπορούσε βέβαια ἡ ἐπιστὴμη νὰ εἶταν ἐντελὸς θεωρητικὴ θὰ ἔμενε ὅμως δεμένη στὴν πράξιν καὶ στὸ περικυκλωμένο ὀπτικὸ τῆς πεδίου. Ὅστε ἡ διάνοια μᾶς συνειδητεῖ καὶ συλλαμβάνει τὰ ἀντικείμενα μόνο ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν σχέσεών των μὲ τὴν δράσιν μας κ' ἀδυνατεῖ νὰ παρατηρήσει τὰ πρόματα ἀπροκατάλλητα. Στὴν ἐξέταση τῶν πραγμάτων ἀναγκάζεται νὰ χρησιμοποιήσει τὴς ἴδιες μορφές, κατηγορίες καὶ ὀπτικὰ σημεῖα πού τῆς προσδιορίζουν οἱ ἀνάγκες τῆς πράξης, τὴν ἐποποιεῖα στὶς ἀνάγκες τῆς δράσης.

«Μεταφερόμεν εἰς τὸν διαλογισμὸν μέθοδον φταιγμένην γιὰ τὴν πρακτικὴν». (ib. σ. 277). — «Ἄλλὰ θέλοντας καὶ μὴ θέλοντας, διατηροῦν τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ ὁμιλεῖν καὶ τοῦ σκέπτεσθαι ἐπίσης, καὶ ὅταν διαλογίζομαστε γιὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον πού ἔχουμε αὐτὰ γιὰ μᾶς (ib. σ. 277).

Ἀφοῦ ἡ διάνοιά μας μεταβιβάζει στὴν θεωρητικὴν γνώσιν ἀνάλογες, ξένες, δανεισμένες ἀπ' τὴν πράξιν μεθόδους, κάθε διανοητικὴ γνώση συνεπὲς θὰ εἶναι ἀνάλογη καὶ μόνο σχετικὴ. Τὸ πρακτικὸ ὄρελος ὁδὸ εἰ στὴ γνώσιν τῶν ἄλλων σχέσεων.

Ἡ πλήρης πρακτικὴ διανοητικὴ γνώση στὴ θέσιν ἐπίσης πού παίρνει καὶ στὶς μεθόδους τῆς μπορεῖ μόνο σχέσεις νὰ συλλαμβάνει. Ἡ πράξις ὅμως εἶναι δλιγαρκής. Μᾶς διδάσκει ἀπλὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐνεργειῶν μας καὶ δὲν ἀποφαίνεται καθόλου γιὰ τὸ ἂν ἐκεῖνο τὸ πρακτικὸ συμφέρον πού ἀναγνωρίζει στὰ πράγματα ἀντιστοιχεῖ καὶ στὴν ἀληθινὴ φύσιν τῶν πραγμάτων. Ἀντίθετα, οἱ ἐπιστημονικῆς μᾶς θεωρίαι διεδικιοῦν τὴν ἰσχύ τῶν διανοητικῶν μᾶς παραστάσεων καὶ ἀναλόγων εἰκόνων τῆς πραγματικότητας. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Μ. ἡ ἀνεπίσκεψις τῆς διανοίας δὲν ἐργαζεται τὴν στενοκεφαλία τῆς ἀλλὰ σ' αὐτὴ παραβλέπει τὴν ἀδυναμίαν της νὰ ὑπερσηθῆσει αὐτὴ τὴν στενοκεφαλία. Τῆς φυσικῆς τῆς αὐταπά ες παρουσιάσει ὡς ἀλήθειαι. Περιορισμένη στὸ στενὸ ὀπτικὸ τῆς πεδίου ἐπιζητεῖ νὰ λύσει παγκόσμια προβλήματα.

«Μεταφέροντας ὅμως αὐτὸ τὸν «τρόπον τοῦ ἐνεργεῖν» στὴ φιλοσοφία καὶ ἀκόμη, μεταπηδώντας ἀπὸ τὴν σκέψιν στὴν ἐφαρμογὴ γιὰ τὴν ἀφιλόξερον γνώσιν ἐνὸς ἀντικειμένου πού ἕμεις

ὅμως προσπαθοῦμε νὰ νοήσουμε καθ' ἑαυτὸ, μεταγεωμετροῦμε ἓνα εἶδος γνώσης πού ἐμπνέεται ἀπὸ ἓνα ὁρισμένο συμφέρον καὶ ἡ ὁποία γνώση, κατὰ βάθος, μόνο τὸ συμφέρον αὐτὸ ἐγκρατεῖ, δηλαδή στὸ νὰ κεοδίξει ἐξωτερικά μὴ ἰδέα αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου—αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει τίποτε ἄλλο παρ' ὅτι ἀντιτίθεται στὸ σκοπὸ πού ἔχει θέσει ὡς κατεῦθυνση (*). «Ἄλλὰ ὅταν διαλογίζομενοι ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ πραγματικοῦ τὸ θεωροῦμε ὅπως θ' ἀπῆι τὸ πρακτικὸ μᾶς συμφέρον, ἀποβαίνουμε ἀνικακοὶ νὰ δοῦμε τὴν πραγματικὴ ἐξέλιξιν, τὸ ριζικὸ γίνεσθαι». (**)

Αὐτὸ ὅμως τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν διανοητικὴ μᾶς γνώσιν. Βγυλιμένη ἀπὸ τὴν πράξιν θὰ εἶναι στὴ φύσιν της καὶ στὶς συνήθειαι τῆς ἀνίκανη γιὰ τὴν θεωρίαν. Γι' αὐτὸ, κατὰ τὸν Μ., ὅλες οἱ μορφές τῆς διανοητικῆς γνώσης ἀπὸ τὴν ἀπλή γνώσιν ἴσασιν τὶς πῶ ἀνώτερες ἀντιλήψεις καὶ ἐπιστημονικῆς θεωρίαι δὲν ἀντέχουν στὴν κριτικὴν.

«Οἱ ἀντιλήψεις μᾶς μᾶς δίνουν τὸ σχεδιάσμα τῆς δυνατῆς δράσεως μᾶς ἐπὶ τῶν σωμάτων, πολὺ περσιότερο παρὰ τὸ σχεδιάσμα αὐτῶν τοῦτον τῶν πραγμάτων. Τὰ περιγράμματα πού βροίσκων στὰ ἀντικείμενα, σημεῖωσιν μόνο ὅτι ἀπ' αὐτὰ μπορούμε νὰ πάσουμε καὶ νὰ τροποποιήσουμε» (ib. σ. 193). — «Ἡ ἐποχή τῆς ζωῆς πού εἶναι προσεχτικὴ στὴ διάνοιά μας εἶναι ἐκεῖνη πού δημιουργεῖ τὴν αἰτία τῆς δράσεως μᾶς» (ib. σ. 167).

Ἡ ἀδυναμία τῆς διανοίας ἐκδηλώνεται πρὸ παντός καθαρὰ στὴν ἀντίληψιν τῆς κίνησης. Ἡ διάνοια δὲ μπορεῖ νὰ συλλαβῆ τὴν ἀληθινὴ φύσιν τῆς κίνησης, τῆς γέννησης τῶν πραγμάτων. Ἡ γνώμην μᾶς μοιάζει μὲ κνηματογράφον.

«Ἄντι νὰ παρακολουθοῦμε τὸ ἐσώτερο «γίνεσθαι» τῶν πραγμάτων, στενοκόμαστε ἔξω ἀπ' αὐτὰ γιὰ νὰ ἀποσυνθέτουμε διαρκῶς τὸ «γίνεσθαι» τους. Παίρνουμε στιγμιαῖες σχεδὸν ἀόψεις πάνω στὴν πραγματικότητα πού περνᾷ καὶ ἐπειδὴ αὐτὲς εἶναι χαρακτηριστικῆς τῆς πραγματικότητας αὐτῆς, μᾶς ἀρκεῖ νὰ τὶς δεμυθίζουμε κατὰ μῆκος ἐνὸς «γίνεσθαι» ἀφηρημένου, ὁμοίωμορφου, ὄρατου, βροσκομένου σὲ βάθος τοῦ μηχανισμοῦ τῆς γνώσης γιὰ νὰ μνησθῶμε ὅτι ὑπάρχει τὸ χαρακτηριστικὸ σ' αὐτὸ τὸ «γίνεσθαι». (ib. σ. 309).

Ἡ ἐλεγχθεῖσα ἀπὸ τὸν Μ. στάσις τῆς διανοίας ἔγκεται στὴν πράξιν. Ἡ ἀντίφασις μετὰ τῆς ἀληθινῆς φύσεως τῆς κίνησης καὶ τῆς ἴδιας εἰκόνας πού μᾶς προσφέρει ἡ διάνοιά μας δὲν εἶναι προϊόν φαντασίας ἀλλὰ πραγματικὸ γεγονός τῆς γνώσης. Ἡ ἀντίφασις αὐτὴ ὅμως δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ σύγκρουσις μετὰ τῆς ὁρατικῆς διαλεχτικῆς τῆς κίνησης, καὶ

(*) «Εἰσαγωγή στὴ Μεταφυσικὴ», σ. 26.

(**) «Δημιουργὸς ἐξέλιξης», σ. 277.

του αντικαθορισμάτος της διὰ τοῦ ἀφηρημένου λογισμού. Ἡ κινήματογραφική μέθοδος τῆς γνώσης πού μέ τόση ἐπιτήδεια ἐπιτυχία περιόγραψε ὁ Μ. εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνη ἡ «μεταφυσική» μέθοδος σκέψης πού τόσο χαρακτηριστικῶς ἀνέλυσε ὁ Ἐγκελς στό «Anti-Dühring». Τό λάθος τοῦ Μ., ἔγκειται στ' ὅτι ἐπέσυρε τό λάθος γιά τή μεταφυσική σκέψη στή διάνοια ἀντί νά κάνει αὐτό γιά τήν ἀφηρημένη ἔννοια. Μιά τέτοια μέθοδος εἶναι φυσικά ἀπαράδεκτη. Ἡ ἔννοια δέν εἶναι ἡ ὅλη διάνοια ἀλλά ἀπλῶς τὸ κατώτατο σκαλοπάτι της, τὸ ψηλότερο της σκαλοπάτι ἀποτελεῖ ἡ διαλεκτική λογική. Ἡ διαλεκτική λογική δὲ γίνεται κυρία τοῦ ἀφηρημένου μηχανικοῦ προτύπου τῆς κίνησης ἀλλά τοῦ συγκεκριμένου, ζωντανοῦ, διαλεκτικοῦ ρυθμοῦ τῆς κίνησης. Ἡ διαλεκτική αὐτὴ σχέση μεταξύ ἀφηρημένης σκέψης καὶ συγκεκριμένης διαλεκτικῆς σκέψης ἀποτελεῖ γιά τὸ μεταφυσικό Μ., ἕνα βιβλίον μ' ἑφτά σφραγίδες. Ἀφοῦ ὁ Μ. κατέδειξε λατρά τὴν ἀνεπάρκεια τῆς ἀφηρημένης λογικῆς γνώσης, τὰ κατάφερε ἀπλᾶ, χωρὶς ὅμως κανένα βάθος, μέ τὴν ἐξοντωτική κριτική τῆς διάνοιας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης.

«Ἡ διάνοια χαρακτηρίζεται μέ τὴ φυσική ἀκατανόησι τῆς ζωῆς» (ib. σ. 170). «Γιά τὴ ζωὴ δὲ μᾶς προσκομίζει (δηλ. ἡ διάνοια, W.A.) οὔτε διατείνεται ἄλλοστε ὅτι μᾶς προσκομίζει παρά μὴ ἐξημερνεῖα της σὲ ὄρους ἀδρανείας». (ib. σ. 181).

Ἀπὸ τὴ σύγκρουση μεταξύ τῶν καθηκόντων τῆς διανοητικῆς γνώσης καὶ τῶν μέσων πού ἡ διάνοια διαθέτει, ἔπεται ὅτι ἡ γνώση μας εἶναι σχετική καὶ συμβολική.

«Ἦδη, ὅταν ἡ διάνοια καταπιασθεῖ μέ τὴ μελέτη τῆς ζωῆς ἀναγκαστικᾶ πραγματοποιεῖται τὸ ζῶν ὅπως καὶ τὸ ἀδρανὲς ἐφαρμοζόντας σὲ τὸ νέο αὐτὸ ἀντικείμενο τοὺς αὐτοὺς τύπους, μεταφέροντας σὲ νέο αὐτὸ ἐπίπεδο τῆς μεθόδους πού τῆς εἴτανε τόσο ἐπιτυχῆς σὲ παλιό. Καὶ ἔχει δικαίωμα νά τὸ κάνει αὐτὸ γιατί ἕπ' αὐτοὺς τῶς ὄρους μόνο τὸ ζῶν θὰ δώσει λαβὴ στὴν ἐνέργειά μας ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ἀδρανὴς ὕλη. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια στὴν ὁποία εἶται θὰ καταλήξει κανεὶς ἀποβαίνει ὀλίγετα σχετική μέ τὴ δική μας ἐκάνοτητα δράσης. Εἶναι συμβατική ἀλήθεια καὶ τίποτε περισσότερο» (ib. σ. 200—1).

Ὅπως ἡ διάνοια, εἶται καὶ ἡ βασιζόμενη στῆς μορφές τῆς ἐπιστήμης. Ἡ σχετικότητα τῶν διανοητικῶν μορφῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴ σχετικότητα τῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν. Ἡ ἐπιστημονική γνώση στὸν ἀνώτατο βαθμὸ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ πρακτικὰ συμφέροντα.

«Ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ εἶναι «διαλογισμική» στὴ μορφή της», ἀνδιδοτελής στοὺς ὁμιλοῦς της σκοπούς, μ' ἄλλα λόγια μποροῦμε νά τῆς κάνουμε πίστωση ἐφ' ὅσον καιρὸ θέλει. Ἀλλὰ μάλιστα ἀναβάλλεται ἡ λήξη τοῦ γραμματιῶν πρέπει τελικᾶ νά πληρωθοῦμε γιά τὸν κόπο

μας. Στὸ πρακτικὸ λοιπὸν ὄφελος θ' ἀποβλέπει πάντα καὶ ἡ ἐπιστήμη». (ib. σ. 332).

Ὁ Μ. παραδεχόμενος πραγματεύεται τὴ σχετικότητα τῆς ἐπιστήμης. Ἡ λεγόμενη ἀκριβεία τῆς ἐπιστήμης δὲν προσφέρει κατὰ τὸ Μ. κατ' οὐδὲνα τρόπον ἐγγύηση γιά τὴν ἀναλογία τῆς γνώσης. Εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἐκφραση τῆς σχέσης ἐπιστήμης καὶ πράξης καὶ τοῦ περιεχόμενου συμβολισμοῦ τῆς ἐπιστήμης.

«Στὴν οὐσία τῆς ἐπιστήμης εἶναι πράγματι νά κατορθῶται σημεῖα τὰ ὅποια υποκαθίστᾶ εἰς αὐτὰ καθαντὰ τὰ ἀντικείμενα. Τὰ σημεῖα αὐτὰ διαφέρουν τῶν σημείων τῆς γλώσσας κατὰ τὴ μεγαλύτερη ἀκριβεία τους καὶ ἀποτελεσματικότητά· ὥστόσο κ' αὐτὰ εἶναι ὑποβλημένα στὸ γενικὸ νόμο πού χαρακτηρίζει κατὰ τὸ ἀπὸ στέρεη μορφή μιὰ σταθερὴ ἀποψη τῆς πραγματικότητος». (ib. σ. 332). «Ἡ ἀντίληψή μας, τῆς ὁποίας ὁ ὅλος εἶναι νά διαφορῆται τῆς ἐνέργειάς μας, ἐπιχειρεῖ μιὰ κατάκτηση τῆς ὕλης ἡ ὁποία θὰ εἶναι πάντα σαφής, πάντα ὑποταγμένη στῆς πρακτικῆς ἀπαιτήσεις, συνεπῶς πάντα ἀναθεωρητέα». (ib. σ. 211).

Ὁμολογοῦμε ὅτι στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Μ. δειχνε ὅχι λίγη «προτοτυπία». Ὅχι γιά τὴν ἄλλειψή της, ἀλλά τουναντίον γιά τὴν υπερβολική ἀκριβεία ὁ Μπέργσον κατηγορεῖ τὴν ἐπιστήμη. Ἡ γνώμη τοῦ Μπέργσον συμφωνεῖ ἔτσι καταπληκτικᾶ μέ τῆς θεωρίες τοῦ Τολστόϊ. Σὲ μιὰ μικρὴ καὶ πολὺ ἀξιόλογη μελέτη «Περί τῆς Ζωῆς» ὑπερασπίζει τῆς γνώμες τοῦ Τολστόϊ, ὅτι δηλ. ἡ ἀκριβεία τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης δὲν ἐγγυάται καθόλου μιὰν ἀνάλογη γνώση, ἀλλ' ἀντίθετα εἶναι ἐντελῶς ἀσυμβίβαστη μέ μιὰ τέτοια γνώση. Ἡ ἀκριβεία τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, κατὰ τὸν Τολστόϊ, εἶναι ἀνιστρόφος ἀνάλογη πρὸς τὴν ἀναλογία της. Ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ὅτι κατέχουμε τὴν καλύτερη γνώση γιά τὸν ἑαυτὸ μας, μικρότερη γιά τὰ ζῶα ἀκόμη πὺ μικρότερη γιά τὰ φυτὰ καὶ τέλος τὴν ἐλλιπὴ γνώση γιά τὴν ὕλη, τὴ νεκρὴ κ' ἀνόργανη φύση. Ἡ μαθηματικὴ φυσικὴ ἐπιστήμη εἶναι ἡ ἀκριβέστερη ἐπιστήμη ἀλλὰ κ' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι λιγώτερο ἀνάλογος τρόπος γνώσης ὡς πρὸς τὴν ἀνάλογη γνώση. Ἡ περιεργὴ αὐτὴ συμφωνία στῆς γνώμες τοῦ Μ. μέ τῆς τοῦ Τολστόϊ πού καταπολεμεῖ τὴν ἐπιστήμη, δὲν εἶναι ἀπλῶς σύμπτωση ἀλλὰ ἔχει τῆς βαθειῆς τῆς οὐξ στὴν ψυχολογία ἐκεῖνης τῆς τάξης τῆς ὁποίας ὅλοι οἱ διανοητικοὶ δρόμοι ὁδηγῶν στὴν ἰδεαλιστικὴ Ρώμη. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ οὔτε ὁ Μ. οὔτε ὁ Τολστόϊ εἶναι πρωτότυποι. Ὁ Σωκράτης, ἦδη ἐδίδασκεν ὅτι μποροῦμε νά γνωρίζουμε μόνο γιά τὴν δύναμή μας πού ἐξουσιάζει τὰ πράγματα. Στὰ πράγματα ὅμως αὐτὰ πρώτη σειρά κατέχει ἡ ψυχὴ μας. Πρὸς τὴν γνώση μας τουναντίον πλησιάζει ἡ ἀντίληψη τῶν «θετικῶν πραγμάτων» δηλαδή ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ τάξη τῆς φύσης. Ἡ ἀβεβαιότητα

τὰ πού χαρακτηρίζει τὴ φυσικὴ φιλοσοφία πηγάζει κατὰ τὸν Σωκράτη ἀπὸ τῆς ἀνυπέρθεσης τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν πού πιστεύουν ὅτι μποροῦν νά συλλάβουν τὴν ἐσωτερικὴ οὐσία τῆς φύσης· εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον ὅτι ἡ Δημοκρατικὴ ἐξέλιξη ἀρχίζει μέ τῆς ἴδιες Σωκρατικῆς στὴν οὐσία τους ἀρχές· Δηλαδή: «Ἡ ὑναμιτισμένη ἡ δική μας, διότι περὶ τῶν ἄλλων ὅλων ἀντικειμένων ἔχουμε μερικῆς γνώσεις πού θὰ μπορούσαν νὰ τῆς κρίνει κανεὶς ὡς ἐξωτερικῆς καὶ ἐπιπολάει ἐνὸς τῶν ἑαυτοῦς μας καταλαβαίνουμε ἐσώτατα καὶ βαθύτατα». (Ib. σελ. 8).

Ὅπως καὶ ὁ Σωκράτης, ὁ Μ. βλέπει τὴν κυριώτερη ἀφορμὴ τῆς ἀποσύνθεσης τῆς φιλοσοφίας στὸ πλῆθος τῶν ἀντιμαζόμενων σχολῶν στὴν κυριώτερη ἀκανόνηση τῆς ἐπιστήμης στὴν ἀνάλογη γνώση, στὴ σύγκρουση μεταξύ τῶν καθηκόντων τῆς καθαρῆς γνώσης καὶ τοῦ μέσου πού τίθεται στὴ διάθεσή της.

«Οἱ ἀπλῆς ἀντίληψεις δὲν ἔχουν μόνο τὸ ἐλάττωμα νά διαιροῦν τὴ συγκεκριμένη ἐνότητα τοῦ ἀντικειμένου σὲ τόσο πολὺ συμβολικῆς ἀντιφάσεις· διαφοροῦν ἐπίσης τὴ φιλοσοφία σὲ ὁρισμένους σχολές, ἀπὸ τῆς ὁποῖες ἡ καθεμὰ φυλάει τὴ θέση της, διαλέγει τὴ μάζα τοῦ παινιδιοῦ της κ' ἀρχίζει μέ τῆς ἄλλες ἕνα παγνίδιο πού δὲν τελειώνει ποτέ» (*).

Ἡ κριτικὴ αὐτὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας μπορεῖ νά φανεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως πρωτότυπη. Πραγματικᾶ ὅμως δειχνε τὴν ταξικὴ προέλευση καὶ τῆς ταξικῆς παραδόσεως τῆς σύγχρονης φιλοσοφίας. Ὁ φιλόσοφος τῆς ἐξέλιξης, τοῦ ὁποῖου ἡ φιλοσοφία στηρίζεται στὰ συμπεράσματα τῆς βιολογίας, συναδεφφόνεται ἐδῶ μέ τὸ μυστικισμὸ τοῦ Τολστόϊ πού ἀποδοκιμάζει κάθε ἐπιστήμη. Πόσο ἀξιοθρήνητο ὅμως εἶναι νά παραγγέλλει κανεὶς στὸ ἐργοστάσιο τῆς σύγχρονης ἀστικῆς φιλοσοφίας! Καὶ πόσο ἀφελῆς φαίνεται ἡ ἐκπαση τοῦ κ. James ἀπὸ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Κάλμπερς πού κατὰ τὴν ἐκφραση του, ἡ πρωτοτυπία τῶν ἰδεῶν τοῦ Μ. τὸν μέτροσε.

Ἄς γυρίσουμε ὅμως ξανά στὸν Μ. Λοιπὸν ὁ Μ. ἐκθρονίζει τὴν ἀκριβὴ γνώση καὶ στέκεται

συνεπέστατα πρὸς μιὰ κριτικὴ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ παροπαρόδοτη δράση τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀναλυτική. Ἐχει λοιπὸν πρὸ παντὸς νά κάνει μέ σύμβολα.

«Καὶ οἱ πὺ συγκεκριμένους φυσικῆς ἐπιστήμης, οἱ φυσικῆς ἐπιστήμης τῆς ζωῆς, συγκροτοῦνται στὴν ὁρατὴ μορφή τῶν ζώϊκων ὄντων, στὰ ὄργανά τους, στὰ ἀνατομικά τους συστατικά μέρη. Συγκροτοῦν τῆς μορφῆς μεταξύ τῶν ἐπιναφερόντων τὰ σύμθετα στὰ ἀπλᾶ, μελετοῦν τελικᾶ τῆς λειτουργίας τῆς ζωῆς, στὴν ὁποία ὅτι παραδεχόμεστε εἶναι τὸ ὁρατὸ τῆς σύμβολο» (Ib. σ. 5).

Ἡ χρησιμοποιοῦμενη στῆς συμβολικῆς τῆς μεθόδους ἐπιστήμης, συχνὰ δὲν εἶναι πλήρης στὰ αποτελέσματά της. Οἱ ἐπιστημονικῆς θεωρίες δὲν συμφωνοῦν ἀπόλυτα μέ τὸ πλῆθος τῶν πραγματικῶν γεγονότων. Σ' αὐτὸ ἔγκειται κατὰ τὸν Μ. ἡ μεγάλη ἔλλειψη τῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τῶν θεωριῶν της. Σὰν ἔξοχος μεταφυσικῆς ὁ Μ. ἀπατεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τὴν ἀλήθεια μέ μιὰς:

«Γιά νά ἀναχθεῖ ἡ ἐπιστήμη, γνώση σὲ ὁρισμένη θεωρία, πρέπει τὸ πνεῦμα νά συλλάβει μέ μιὰς τὸ σύνολο τῶν πραγμάτων καὶ νά μορφοῦ νά ὑποτάξει ἀμοιβαία ὁρισμένους σχέσεις. Πραγματικᾶ ὅμως εἴμαστε ἀναγκασμένοι νά τοποθετήσουμε τὸ πρόβλημα σ' ἀναγκαστικῆς καὶ κατὰ συνέπειαν προσωρινῆς μορφῆς, ὥστε κάθε λύση ἐνός προβλήματος νά διευκολύνει ἀδιάκοπα τὴ λύση ἄλλου προβλήματος· ἀλλὰ ἡ ἐπιστήμη ὡς σύνολο εἶναι σχετική, ἐξαρτώμενη ἀπὸ τὴν τυχαία τάξη τῆς διαδοχῆς σφῆν ὁποῖα τὸ πρόβλημα τίθεται. (Ib. σ. 5).

Ἡ ἔννοια αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων δὲν ἔγκειται σὲ μιὰ τυχαία ὑπογράμμιση τῆς σχετικότητας τῆς ἐπιστήμης ἀλλὰ στὴν ἀπόδειξη ὅτι ἡ σχετικότητα αὐτὴ, ἡ ἀτέλεια τῆς ἐπιστήμης κατὰ τὴν τελικὴν ὁποῖα τὸ ἴδιο ἄκαρπο συμπέρασμα

«Στῆς παντοεινῆς ἀνεκλήρωτες ἀπαιτήσεως τῆς γιά τὴν κατανόηση τοῦ ἀντικειμένου πού καταδικάστηκε νά περιστρέφεται γύρω της, αἰσθάνει ἀδιάκοπα τὸ δικτικὸ σημεῖο γιά νά συμπληρώνεται διαρκῶς ἡ ἀσυμπλήρωτη εἰκόνα, μεταβάλλονται ἀκούραστα τὰ σύμβολα γιά νά τελειοποιήσουν τὸν πάντοτε ἀτελεῖς πολλαπλασιασμὸ. Συνεχίζεται λοιπὸν ἐπ' ἀπειρο» (Ib. σ. 5). (Τὸ τέλος σὲ ἐρχόμενο)

(Μετάφρ. Θ. Σ.)

(*) «Εἰσαγωγή στὴ μεταφυσική» (σελ. 12 καὶ 13).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Φιλοσοφικά :

Επιπόνα : «Ἡ Πολιτεία». Μετ. Σ. Παπαλεξάνδρου. (Ἐκδ. Οἶκος Κ. Γκοβόστη) Ἀθήνα 1928. Δρ. 25.

Λογοτεχνικά :

Α. Ἀργυρ : «Ἀγνή Σάντα». Ἀθήνα 1928. Δρ. 15.
Μ. Γκόρκυ : «Ἡ Ἀγωνία». Β' ἔκδ. Μετ. Ἀγλ. Παναταζοπούλου. (Ἐκδ. Γκοβόστη). Ἀθήνα 1928. Δρ. 12.50

DEM. A. MICHALAROS : «The Legend of America and other poems». (The American Hellenic Publishing Co.—5 S. Wabash Ave.—Chicago Ill U. S. A.) 1927. Dol. 2.

Φυλλάδια :

Βιβλιοθήκη «Νέου Λεβινιστή» : Μπέλλα : Οἱ κίνδυνοι τοῦ νέου ἰμπεριαλιστικοῦ πολέμου καὶ οἱ μέθοδοι ἀντιμετωπίσεώς του. (18 φ. —Δρ. 2).

Ἀγγελλοῦνται :

Λ. Τολστόϊ : «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη». Μετ. Δεντρινοῦ καὶ πρόλ. Π. Πικροῦ (Γκοβόστη).

Κόρλ Μάρξ : «Κεφάλαιο Α' τόμος Β' βιβλίου (6ος στή σειρά)». Ἐκδ. Ἀκαδημαϊκοῦ.

πάρετε τὰ 6 καὶ 7 φυλλάδια ; Ἐμεῖς σὰς τὰ ξαναστελνουμε φροντίστε ὁμως νὰ ἐξακριβώσετε πὸς γὰρ ἕνα γιατί μὰς ἔνδιαφέρει νὰ συμφωνεῖτε.—**Δ. Χωρ :** Ἐνταῦθα. Εὐχαριστήθηκαε πὸν συμφωνεῖτε. Ἡ μεταφράση σας θὰ δημοσιευεῖται στὰ φύλλα τοῦ Γενάρη καὶ Φλεβάρη Ἡδὴ ἐτοιμάζουμε μακρὸ ἀναλυτικὸ σημεῖωμα γιὰ τὸν Πιλινακ. Θὰ σὰς γράφουμε πάλι.—**Γ. Ἀδάμ, Τρίπολη.** Πολὺ καλὸ τὸ τραγοῦδι σας καὶ δημοσιευεται. Κάθε συνεργασία εἶναι πάντα καλὸ δεχτή, ὅταν τὸ ἀξίζει. Στὴν πόλιν σας θάρηπε νὰ φροντίσετε γιὰ τὴν ἐγγραφή μερικῶν συνδρομητῶν, τῶρα μάλιστα με τὸν καινούργιο χρόνο.—**Ἀνδρ. Χοτζήδημ.** Θεσσαλονίκη. Ἐλπίζουμε ὅτι τῶρα με τὸν νέο χρόνο θὰ θελήσετε νὰ πραγματοποιήσετε τὶς ὑποσχέσεις σας. Ἡ ὀση μας εἶναι ὅπως σημειώνεται : Ταχ. Κιβ. 255.—**Ι. Παπ.** Ἐνταῦθα. Τὶς πληροφορίες πὸν ζητᾶτε τὶς βλέπετε στὴ σχετικὴ δημοσίευση στὸ ἔωφυλλο. Φυσικῶτατα μπορεῖτε νὰ παραγγεῖλετε ἀπὸ τὰ βιβλία πὸν ζητᾶτε. Γιὰ νὰ σὰς διευκολύνουμε μπορούμε νὰ ἀναλάβουμε ἕμεῖς τὴν παραγγελία.—**Μιχ. Ράπ.** Ἐνταῦθα. Τὸ διήγημά σας «Καιμοῖ» θὰ δημοσιευεῖται σ' ἐν' ἀπὸ τὰ ἐρχόμενα φύλλα. Ἐχεῖ φράση πολὺ τεχνικὴ καὶ λεχτικὴ πλουσιώτατο. Μὰ καὶ ἡ ἐμπνευσὶς του μετωμένη.—**Μαν. Δευή.** Ἀλεξάνδρεια. Ὡς τὸ σημεῖο πὸν ἀναπτύσσεται ἡ κύρια ὁπόθεσις τὸ διήγημά σας διατηρεῖ μὰ γοργότητι ἐκφρασεῖς ἐπαίρη. Μὰ κατόπιν χαλαρώνεται σὲ σημεῖο πὸν κουράζει τὸν ἀναγνώστη. Ἐλπίζουμε νὰ τὸ δημοσιεύουμε κάνοντας ἕμεῖς τὴ σχετικὴ διόρθωση μὰ πὸν εἶστε μακρὰ καὶ θάνατι δόσκολο. Πάντως περιμένουμε τὴν ἀδεια σας.—**Ἀγγ. Πρ.** Ἐνταῦθα. Θὰ τὸ δημοσιεύουμε σ' ἐν' ἀπὸ τὰ ἐρχόμενα φύλλα μας. Στείλτε μας ἐνα ψευδώνυμο πὸν νὰ δεῖχνηε τουλάχιστο πὸς δὲν εἶναι... μεταφράση γιατί με τὸ γαλλικὸ δόσκολο μαντεύεται.—**Ἡροστρ.** Μυτιλ. Βρεθήκαμε καὶ ἄλλοτε στὴν ἀνάγκη ν' ἀπορρίθουμε παρόμοια θέματα γιατί ὁ κομῶς ρεαλισμός τους δὲν εἶναι καθόλου ρεαλισμός με τὴν πραγματικὴ ἔννοια τοῦ δρου. Ἡ καλὴ φόρμα καὶ τὸ σὺλ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ νὰ κάμουν ἕνα πεζογράφημα καλλιτέχνημα καὶ ὄχι προχειρογραμμένο χρονογράφημα. Τὴ σάντρά σας ἴσως τὴ δημοσιεύουμε ἂν καὶ πρέπει νὰ τὸ μολογήσουμε, δὲ μὰς ἱκανοποιεῖ πλῆρη.

Γιὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους σημειώνουμε ὅτι :

— τὸ 20 φυλλάδιο τῆς «Νέας Ἐπιθεώρησης» ἐξαντλήθηκε ὁλοκληρωτικῶς. Ἡ ἀνατύπωση πὸν ἀναγγέλλουμε θὰ γίνηι τὸν ἔωφυλλο μὴ τὶς καινούργιας χρονιάς.

— οἱ ὄροι συνδρομῆς πὸν δημοσιεύονται στὴ β' σελίδα τοῦ ἐξωφυλλοῦ δὲν ἰσχύουν γιὰ τοὺς ἐγγραφόμενους ἀναδοχοὶ ἀπὸ τὸ Γενάρη τοῦ 1928. Πλήρεις σειρὲς (ἐκτὸς τοῦ 2ου φύλλου πὸν θὰ σταλεῖ ἀργότερα, μὲλις ἀνατυπῶθῃ) στέλνουνται σ' ὅποιον ἐμβάσει ὄρ. 70 γιὰ τὸ ἔσωτερικὸ καὶ Δολλ. 2 ἢ Σελ. 9 γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ.

— γιὰ τοὺς ἐγγραφόμενους ἀπὸ τὸν Ἰούλιο καὶ ὄθῃε (δηλ. ἀπὸ τὸ β' ἐξάμηνο τοῦ 1928) οἱ ὄροι μένουν οἱ ἴδιοι.

— ἡ ἀνατύπωση τοῦ 2ου φυλλοῦ γίνεται γιὰ τὴ συμπλήρωση ἐκατὸν περίπου τόμων τῆς «Νέας Ἐπιθεώρησης» μετὰ τὴν ἐξάνληση τῶν ὁποῖων δὲν πρόκειται νὰ γίνηι πὰ καμμιά ἀνατύπωση. Ἐπομένως ὅσοι θέλουν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ σειρά πρέπει νὰ μὰς γράθουν ἔγκαιρα.

— τὸ περιοδικὸ θὰ διατηρήσει τὴν ἴδια συνδρομὴ καὶ γιὰ τὴν καινούργια χρονιά, ἐπομένως ἐγγραφὰς δεχόμεστε καὶ ἀπὸ τῶρα με τοὺς σημειούμενους ὄρους.

— ὁ πρώτος τόμος θὰ εἶναι ἐντελὸς αὐτοτελῆ, καμμιά δηλαδὴ συνέχεια δημοσιευόμενης ὕλης δὲ θὰ μεταφέρεται σὶδὸ φύλλο τοῦ Γενάρη τοῦ 1929.

Παρατυπώματα :

Στὸ προηγούμενο φυλλάδιο ἔγιναν μερικὰ τυπογραφικὰ λάθη πὸν παρακαλοῦμε τοὺς ἀναγνώστες μὰς νὰ διορθώσουν :

— Σελ. 298, στήλη β'. στίχ. 3ος ἀπ' τὸ τέλος ἀντὶ «σκληρῶ», διάβαζε : **σιχηρῶ.**

— Σελ. 307, στήλη β'. στ. 33 ἀντὶ «μέσα τοῦ XV αἵωνα» διάβαζε : **μέσα τοῦ XVI αἵωνα.**

— Σελ. 309, στήλη β'. σημ. ἴη ἀντὶ «Μάχη τῆς Βενετίας», διάβαζε : **Μάχη τῆς Βήρνας.**

— Σελ. 310, στήλη β' (σημ. 4η) ἡ χρονολογία τῆς ἐκδόσεως τῶν τραγοῦδιῶν τοῦ Tomaseo νὰ γίνηι 1842 ἀντὶ 1821.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ. Μηνιαῖο περιοδικὸ. Σταδίου 28, Ἀθήνα. (ἀρ. 9-10).

ΕΛΛΗΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ. Δεκαεπθήμερο περιοδικὸ. Μάγερ 28, Ἀθήνα, (ἀρ. 9, 10 (33-34)).

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ. Δεκαεπθήμερο φιλολογικὸ περιοδικὸ. Ρόμβης 22, Ἀθήνα (ἀρ. 20, 21).

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ. Δεκαήμερη ἔκδοσις «Ἀκαδημαϊκοῦ» (ἀρ. 9).

ΙΟΝΙΟΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ. Μηνιαῖο φιλολογικὸ περιοδικὸ. Ζακύνθος. (ἀρ. 16-17-18).

ΑΔΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΤΕΧΝΗ. Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ. 10 Rue Lepsius. Ἀλεξάνδρεια (ἀρ. 11).

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ. Λογοτεχνικὴ καὶ καλλιτ. ἐπιθεώρ. 831 Harrison St. Chicago U.S.A. (ἀρ. 5-6).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ. Μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ. Ἡράκλειο, Κρήτης (ἀρ. 21).

ΛΕΣΒΙΑΚΑ ΦΥΛΛΑ. Περιοδικὴ ἔκδοσις. Poste restante, Μυτιλήνη (ἀρ. 3).

ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ. Μηνιαῖα καλλιτεχν. Ἐπιθεώρησις. Ταχ. Κιβ. 230 Ἀθήνα (ἀρ. 6).